

PODDANY (2216) *part praet pass pf*

poddany (2153), **poddan** (58) [tylko w znaczu. I.], *poddany a. poddan* (5).

o jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie); w formach złożonych a jasne, w formach niezłożonych pochylone.

sg m N *poddany* (163), *poddån* (43); ~ (*praed*) *poddany* (71), *poddån* (40); *poddany LibLeg* (3), *KrowObr* (2), *OrzList*, *OrzRozm*, *OrzQuin*, *SienLek*, *HistRzym* (2), *BiałKat*, *KuczbKat*, *BielSpr*, *CzechRozm* (9), *KarnNap* (2), *SkarŻyw* (2), *StryjKron*, *WerKaz*, *Phil*, *GrabowSet*, *OrzJan*, *LatHar* (2), *SkarKaz* (2), *SkarKazSej*; *poddån BierEz*, *PatKaz I*, *TarDuch*, *KromRozm I*, *KromRozm II*, *LeszczRzecz*, *RejAp*, *MWilkHist*, *ArtKanc* (2), *SarnStat* (2); *poddany* : *poddån MetrKor* (2:1), *OpecŻyw* (1:4), *BielŻyw* (1:5), *HistAl* (1:2), *LubPs* (1:3), *Leop* (1:1), *BibRadz* (1:4), *BielKron* (1:1), *RejPos* (1:3), *ModrzBaz* (1:1), *CzechEp* (8:1), *WujNT* (15:2). ◇ *G poddaného* (38); -ého (10), -(e)go (28). ◇ *D poddanému* (28); -ému (6), -(e)mu (22). ◇ *A poddaného* (33); -ého (12), -(e)go (21). ◇ *I poddanym* (55), *poddan(e)m* (7); -(e)m *ZapWar*, *OrzRozm* (4); -ym : -(e)m *LibLeg* (5:2). ◇ *L poddanym* (2). ◇ *f N (praed) poddanã* (27), *poddãna* (7), *podd(a)n(a)* (5); -a *KrowObr* (2), *Leop* (2), *RejZwierc*, *WierKróc*; -ã : -a *BielKron* (1:1). ◇ *G poddan(ej)* (1). ◇ *A poddanã* (8). ◇ *I poddanã* (5). ◇ *L poddan(ej)* (1). ◇ *V poddanã* (1), *poddãna* (1) *BielKron* (1:1). ◇ *sn N poddané* (35), *poddãno* (6); ~ (*praed*) *poddané* (20), *poddãno* (6); -o *CzechRozm*, *CzechEp*; -é : -o *WujNT* (1:4); ~ -é (4), -(e) (31). ◇ *G poddaného* (7); -ého (1), -(e)go (6). ◇ *A poddané* (4); -é (2), -(e) (2). ◇ *I poddanym* (1). ◇ *L poddanym* (2) *OrzQuin*, *SkarKazSej*, *poddan(e)m* (1) *GrzegŚm*. ◇ *pl N m pers poddani* (402). *subst m poddané* (6); -é (1), -(e) (5). *f poddané* (41) *poddany* (1) *BielKron*; -é (2) *BiałKat*, *SarnStat*; -e (1) *MurzNTSekL* -(e); (38). *n poddané* (7); -é (2), -(e) (5). ◇ *G poddanych* (534). ◇ *D poddanym* (261), *poddan(e)m* (64); -(e)m *ComCrac* (7), *ConPiotr*, *Paprup* (8); -ym : -(e)m *LibLeg* (64:43), *ZapWar* (2:1), *MetrKor* (10:3), *Diar* (2:1). ◇ *A m pers poddané* (205), *poddanych* (30), *poddany* (1); -ych *MetrKor*, *StryjKron*, *OrzJan*, *PowodPr*; -é : -ych *BibRadz* (2:1), *OrzRozm* (1:1), *SarnStat* (50:8), *SkarKazSej* (7:1); -é : -ych : -y *LibLeg* (16:15:1); ~ -é (56), -(e) (148). *subst m poddané* (1). *f poddan(e)* (3). ◇ *I m poddanémi* (89), *poddanymi* (53); -émi *MetrKor* (3), *RejPs*, *ComCrac* (5), *Diar*, *RejZwierc*, *RejZwierc* (2), *WujJud*, *BudBib*, *ZapKościer* (2), *GórnRozm*, *GostGosp*, *OrzJan*; -ymi *PatKaz I*, *PatKaz III*, *KlerPow*, *BielŻyw*, *BierRozm*, *GroicPorz*, *KrowObr*, *RejPos* (3), *KwiatOpis*, *KuczbKat*, *BiałKaz*, *CzechRozm*, *StryjKron* (2), *ReszPrz*, *Paprup*, *Phil*, *PowodPr*; -émi : -ymi *LibLeg* (11:14), *LubPs* (1:1), *UstPraw* (1:1), *BibRadz* (4:1), *BielKron* (3:8), *GórnDworz* (5:1), *ModrzBaz* (4:1), *LatHar* (2:1), *WujNT* (3:3), *SarnStat* (35:2); ~ -émi (36), -(e)mi (53). *f poddan(e)mi* (1). *n poddanémi* (1). ◇ *L poddanych* (31). ◇ *V m pers poddani* (3). *subst poddan(e)* (1).

Składnia dopełnienia sprawcy: poddany przez kogo (3) *OrzQuin* (2), *SarnStat*, *od kogo* (1) *CzechEp*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

I. W funkcji właściwej (506) :

A. Od „poddac” (406) :

1. *Podporządkowany, będący pod czyjąś władzą, zwierzchnictwem; subiectus Vulg, Mącz, Modrz, Calag, PolAnt; Cn; subditus HistAl, Vulg, Modrz, JanStat, Cn; obnoxius Mącz, Cn; humiliatus, domitus Calag; deditius Calep; servus JanStat; emancipatus, mancipatus, obnoxiosus, qui in ditione a. imperio a.*

potestate est, submissus Cn [odpowiedniki z *Cn* mogą odpowiadać również innym znaczeniom] (308) : *BierRozm* 9; *Diar* 69 [2 r.]; *Leop* 1.*Cor* 14/34; *Obnoxius*, *Powinny/ Poddany/ Obowiązany. Mącz* 252a; *Niewiałyty* we zborzech niech milczą. Bo niedopuszczono im mówić/ ále niech będą poddane *BudNT* 1.*Cor* 14/35[34]; *ModrzBaz* 125; *Calag* 535a; *Przetoż* z potrzeby bądźcie poddani/ nie tylko dla gniewu/ ále też dla łumnienia. *WujNT Rom* 13/5, 1.*Cor* 14/34.

poddany u kogo (2): zakonne nabożeństwo ná pośluzieństwie się funduje: iż człowiek człowieku się dla Bogá poddaie/ iáko Bog łam dla nas y zbáwienia náłzego/ poddanym być v ludzi raczył. *SkarŻyw* 202, 571.

poddany komu, czemu (69): *Bowiem* oni [służebny rejtar albo zbójca] tylko łupem żywiąc nikomu nie łą poddani *MiechGlab* 41; czo wždy nie może być żeby bogowie byli ludziom poddani *HistAl* G7; *KromRozm III* A7v; *BielKom* Gv; *GliczKsiąż* M7v; *GroicPorz* C; Iáko się dawno poddał Papieżowi kościół Medyolański? który potzawłszy od Pána Krytuła/ y Apostołów/ nie był nigdy Papieżowi Rzymkiemu poddany? *KrowObr* 30, 9, 34 [2 r.], 41; poiman był od zboiec morłkich y záprzedan/ tedy y okrutnemu Tyránowi był poddanym będąc poimáncem/ więźniem/ y niewolnikiem *Leop* *B2; *OrzList* g; *BibRadz Gen* 9/2; *OrzRozm V*2; *Mącz* 163a, 206a, b [2 r.]; *Papiész* Rzymłki [...] do Królów wżylłkich Krześcijáńłkich/ łobie y Stolicy łwoiey poddanych/ o Kácérzoch bełpiecznie tákiész to mówić może *OrzQuin* K2v; *WujJud* 83v, 124; *Przeto* poddani bądźcie wżelkiemu człowieczemu łtworzeniu dla Pána: choć krolowi iáko przednieyłzemu. *BudNT* 1.*Petr* 2/13; *CzechRozm* 249v; *ModrzBaz* 46v; *Grzegorz* S. świadczy iż łtolica Cárogrocka Rzymłkiey poddana była. *SkarJedn* D5v; *SkarŻyw* 284, 473; *Bądźcie* poddani Biskupom/ y wełpoł iedni drugim/ iáko Iezus oycu. *CzechEp* 197, 317, 389; *NiemObr* 82, 172; *Calep* [1017]b; *GostGospSieb* +3; *Słudzy* áby pánom łwym byli poddani *WujNT Tit* 2/9, s. 582, 661, 1.*Petr* 2/13, *Zzzzz*3; *Zydowie* łzláchcie poddani, nic łobie w obronie królewlkiey niech nie pokládáią. *SarnStat* 265, 427, 897, 898, 899, 988 (11); *PowodPr* 15; *W* krolewlkim się domu kto vrodzi/ izali nie poddany iest oycu/ y owłzem nim dorołcie [...] nic od niewolniká nie rożny. *SkarKaz* 44b. *Cf* *poddany komu w czym*, »poddany zwierzchnołci«.

poddany komu w czym (3): *Bo* gdy pátryárchá yełt/ á myłmy pod yego poruczeńłstwem/ tedy mu poddani á pośluzni w rzeczach duchownych [...] być mamy *KromRozm III* M; *HistRzym* [89]; *SarnStat* 1096.

W przeciwstawieniach: »poddany ... łwiebodny (2), przeciwny« (3): *A* yáko on [Adam] łtworzyłcyelowi łwemu pośluzieństwą nyezáchował/ ták też yemu włfelkye łtworzenie ná łwyełcy (ktore mu przed tym poddane było) przeciwnym łye łtáło. *KromRozm III* A7v; *Sic* emancypatus, *Wyłwiebodzony/ wolnym* vcziniony. [...] áłbo też ktorzy nie łą łwiebodni ále komu łą poddani. *Mącz* 206b, 206a.

W charakterystycznych połączeniach: *poddany(-i, -e) kapłan* (2), *krol, ludzie* (2), *osoby; poddany* *bałwochwalcy, biskupom, człowieczemu (ludzkiemu) stworzeniu* (2), *(jeden) drugiemu* (2), *kościółowi [jakiemu]* (7), *ludziom, namiastkowi [czyjemu], ojcowi(-u)* (2), *panom, papieżowi, prałatowi(-om)* (3), *przełozonemu(-ym)* (2), *rodzicom, stolicy apostolskiej* (2), *szlachcie, urzędóm, tyranowi, ziemianinowi; poddany we wszystkich rzeczach, we wszystkim; poddanym czynić*.

Wyrażenia: »poddany kmiotek, chłop« [szyk 2:1] (2:1): *StryjKron* 587; Kmiotka poddanego/ fługę/ Pan ma karac iako fyná. *GostGosp* 40; *SarnStat* 1170.

»poddany pod, w moc [czyjq, jakq], mocam zwierzchnym« [szyk 3:2] (5:1:1): *KrowObr* B3, 124v; Abowiem tezem ia ielth czlowyck pod inlzego mocz poddany/ y mam tez ine Rycerstwo pod polufzenstwem swoim *RejPos* 45v, 271; *Dedititus*, Qui se in alterius imperium dedit – Poddany, w moc inlzegohem [!]. *Calep* 294a.

»poddan pod posluszenstwo [czyje]« (1): Gdyz malo nie wzyfcy wiemy/ iz ledwe nie wzytek fwiat byl poddan pod polufzenstwo iey [bestyi, tj. papiestwa]. *RejAp* 140v.

»poddan(y) zwierzchnosci(am), panowaniu, wladzy« [w tym: czyjej (-emu) (3), jakiej (2)] = *imperio subiectus* *Modrz* [szyk 5:4] (5:3:1): Niechciey panowac, alelzyby pirwey byl poddan panowaniu. *BielZyw* 7; A yesli walfa Antyocheńska itolicá/ ktora nyegdy pirwfa byla/ Rzymfkyey wftampila/ zadna ina nye yest/ ktoraby yey wladzy poddana nyebyla *KromRozm III* N7; *Diar* 45; *CzechRozm* 251v [2 r.]; Bárzo tedy niesprawiedliwie czynia/ ktorzi o fwá rzecz ludzi fwemu panowanu poddane fadza. *ModrzBaz* 88v, 40v; Bo on [papiez] nie iest poddany zadney ludzkiej zwierzchnosci *CzechEp* 385; *WujNT Rom* 13/1.

Szeregi: »(nie) poddany, (ani) obowiazany« [szyk 1:1] (2): Homo mancipi, Czlowiek fwiebodny/ nikomu nie poddany ani obowiazany. *Mqcz* 206b, 206a.

»posluszny, (i, a, ani) poddany« = *oboediens et subiectus* *JanStat* [szyk 4:3] (7): *KromRozm III* M; *HistRzym* [89]; Polufznym y poddanym malz byc zwierzchnosci *CzechRozm* 251v; *CzechEp* 317; *NiemObr* 82; *WujNT* 661; *SarnStat* 1096.

W przen (1) :

Wyrażenie: »poddany w ręce [czyje]« (1): A ftrách y boiazn walza niechay bedzie nad wzytkimi ziemfkami zwierzety/ [...] kthore wam fa poddane w ręce walze [manui vestrae tradita sunt]. *BibRadz Gen* 9/2.

Przen (20) : Y vczuli sprawidliwe [!] karanie y rebellia ciála poddanego fwego. bo iako oni Panu fwemu posluszenstwo zlamáli: tak tezf poddane ich ciálo/ duzy y rozumney woley posluszenstwo wypowiedziálo. *SkarZyw* 261.

poddany komu, czemu (11): Czofzkolwiek z wielka dowcipnoscia bywa sprawiano: to wzytko Weuufce [!] iest poddano. *FalZiol V* 51v; [Czas mowi] Wzytki rzeczy ktore fwiat wyslowi/ Poddane fa moiemu dworowi *BielKom* F8v, D6v, Ev [2 r.]; Acz tu Duch fwiety nie vczy tajemnic przyrodzonych/ o ktorych fie Astrologowie badaia/ Ale to thylko przeklada co nalzym oczom iest poddane/ iakoby za nauke wzytkim polpolita. *BibRadz I* 1a marg; Rozradzaycie fie/ a rozmnazaycie fie/ y napełniaycie ziemie/ y czynicie ia poddana sobie. *BibRadz Gen* 1/28; *SienLek* Vuu2; wiec/ abyfmy latwiey mogli rozumiec ony rzeczy/ ktore sie dzieia fkruta mocá Boza/ bárzo tho mardze sprawil on nawyzly tych wzyftekich rzczy ftworzyciel/ aby nam thakowa moc swoie/ nieiakimi znaki fmyflam poddanymi/ z dobroci swoiey pokazal. *KuczKat* 110, 160; Ktemu tezf ze zadnego czlowieka/ tezf y nanedzniefzego zywot niema byc nikomu poddany: szaty/ role/ domy/ od Panow maia miec poddani: ale zywot od nikogo/ iedno od Boga *ModrzBaz* 143.

Wyrażenie: »poddany pod moc [czyją]« (1): Zborzon też potym on drugi okrutnik/ oná fropa fmierec wieczna/ [...] á ony dekrethá nieznošne Páńfkie/ ktoremichmy byli wšyřcy poddáni pod moc okrutniká tego. *RejPos* 305v.

a) *Podporządkowany w sferze duchowej* (7) :

poddany komu, czemu (5): ale ty fwey woley poddan ieštes bo ona ciebie przemaga *BielŻyw* 74; *LubPs* bb2v; tedy grzech tuž zá drzwiami leży/ y wola iego poddána tobie będzie/ á będziesz miał zwierzchność nád nim. *BibRadz Gen* 4/7; Wiára nie ma być zmyřłom áni rozumowi poddána: ále oná ma rofkázowác/ á my iey być pořłufzni *WujNT* 524, 860.

poddany pod co (2): Vczyń tedy ták iáko Pápirius młodzienszek vczynił. Opušć Ńwiát przez dobrowolne vbořtwo y vkázuyiže [...] rozliczne grzechy cieřelnie máią być poddáne pod rozum/ á rozum niema być poddány pod rořkořzy. *HistRzym* 73.

a. *Podlegający władzy politycznej* (105) : *BielŻyw* 80; *LibLeg* 11/136v; *GroicPorz* ii; przewiedli tho ná nas/ žebyřmy wšyřtki Zydy w kroleřtwie nářřym poddáne [...] niezwykřemi mękami y řmierćiami z řwiátá zgładzili *Leop* 3.*Mach* 7/2; [*Litwini*] muřieli Ruři vgádžác y Dáni dáwác/ ále niekořřtowną ledá fkorkę álbo Kobiałkę/ áby řie iedno poddánymi być wyznawáli. *BielKron* 436v, 245v, 270v, Mmmm; Čzynił Lew do wšyřtkich rzecz Niechćieyćie řie łękáć: Čzemu řie o cudzy řwiát ták řrodze wádzićie/ Wiele nářřych poddanych źwierzętek tráćiće. *BielSen* 8; Zygmunt to řtáry: ten iáko krol práwy Lechom poddánym był ná wřzem łáfkáwym. *KlonKr* F2, B; *PudřDydo* B.

poddany komu (60): Ze řie Cato przeto řam zabił, niechczác znařzać Ceřarřkiego panowania, á iemu niechczác być poddan. *BielŻyw* 125, 156; *MiechGlab* 28, 51, 62; Wten čas powiedziano Filipowi krolowi iže Armenia przeciww iemu řie burzyła/ ktora iemu była poddana *HistAl* B4, A5, B4, G4, H8; *Leop Num* 32/29; *BibRadz* 4.*Reg* 25/24; Ieřt tedy poddány w Polřzce Krolowi Polřkiemu ieden [*stan*] Duchowny drugi Swiecki *OrzRozm* V2, V2 [2 r.]; miła řieřtrzyćzko [...]: A thák zdáło by mi řie ábyřmy pořłáli do Przemyřlá/ áby tobie dał řyná zá małžonká á my wam poddány były. *BielKron* 319v, 101v, 227, 259v, 284v [2 r.], 433v [2 r.], 452; Haec civitas paret Regi, To miářto poddáne yeřt Króřowi/ Krolieřskie yeřt miářto. *Mącz* 277d; *OrzQuin* I2, S, V, V2, [Aa6]; *Prot* Av; *HistRzym* 46v, 100; *RejPos* 300; *RejPosRozpr* c2v; *BudBib Sap* 8/14; przeto ná zwirzchnego Pána należy/ takim řię pokázowác w rządzieniu żywotá řwego/ iákiemiby chćiał mieć řobie poddáne. *ModrzBaz* 23, 20, 22v, 47v, 125v; *CzechEp* 421 [2 r.]; *NiemObr* 61; *OrzJan* 21; *SarnStat* 116, 178, 190, 656, 887 (10); *PowodPr* 56, 61; Bo wšyřcy z domy y zdrowim řwoim w nieprzyiaćielřkiey ręce řtękáć będą/ poddáni tym ktorzy ich nienawidzą. *SkarKazSej* 673b; *KlonWor* 18. Cf »zwierzchniemu poddany«.

poddany czemu [państwu, księstwu itp.] (22): *KromRozm III* L6v; Co też ná ořtátku powiedzial [*poseł polski*] o Elbiąg y Gdańko/ áby były Krolá Polřkiego wlařne/ á tego niczym niedowodzi/ řá thy Miářtá nářřemu zakonowi poddáne w Ceřarřthwie Niemieckim *BielKron* 232, 386, 433; *MycPrz* II Dv; *WierKróc* A2v; Ruffacy zářię Nowogrodřcy [...]/ ácz Litwie ná ten čas poddani byli/ iednák iákich tákich wolnořci vżywáli. *StryjKron* 385, 245, 512; Naprzód/ iz drógá ieřt y ma byđź wolna Kupcom [...] ktorzy przeieđžđią z řwemi kupiámi [...] przez Pruffką y Litewřką y iné źiemie Zakonowi poddáne *SarnStat* 1121, 915, 986, 1075 [2 r.], 1086, 1111 [2 r.]. Cf »panowaniu poddany«.

poddany pod co (8): lud twoy pod moje pańtvo będzie poddan. *HistAl* H8; Iż wiedzcie niebożatká/ że pewnie będziecie od Páná wálzego/ zá grzechy wálze/ w ręce nieprzyiációl fwych pod krolestvo Bábilońkie poddáni *RejPos* [226]. Cf »pod moc poddany«, »pod panowanie poddany«.

W charakterystycznych połączeniach: kraina (jest) poddana(-y, -e) (3), *krolestwo* (2), *lud(zie)* (12), *mąż, miasto* (2), *narod, obywatel, osoba, pan, państwo* (3), *ziemia* (7); *poddany arcybiskupowi, cesarzom* (2), *kniażowi, Koronie* (2), *krolowi (krolom)* (13), *krolestwu (pod krolestwo)* (4), *księdzu, księstwu (księstwam)* (3), *panu* (3), *państwu, zakonowi* (2).

Zwrot: »dać się za poddane« (1): Niechcąc ludzi zówodzić ná to fie znowili/ Aby po trzech s fwoich ftron ná tho wyládzili. Ktorzy ktore przemogá iuż dáć zá wygráne/ Y tymże fie máią dáć włyficy zá poddáne. *PaprPan* Hh4v.

Wyrażenia: »chłop [= wasal] poddany« (1): [*Skanderbeg mówił:*] zápewne wiedzmy o nieprzyiácielu/ iż ciągnie z wielkim ludem do nas/ ná którym Máchomet przełożył/ onego Bálábána chłopá mego poddánego/ ná kthorego ftąd poczał być łáfkaw/ iż napierwey wfkoczył ná mury Konstántynopolfkie w oblężeniu. *BielKron* 255v.

»pod moc [czyj] poddany« [*szyk 3:2*] (5): odpowedyeli brácyia iego [*Józefa*]/ tedy ty krolem nálfym będzief albo tedy będziem poddani pod twoię moc *HistJóz* Av; *HistAl* B5v; Y včíkáli ie nieprzyiáciiele ich/ á poddáni fą pod moc ich [*humiliati sunt sub manu eorum*]. *BibRadz* Ps 105/42; *Phil* D, Dv.

»panowaniu, władności, reimentowi [czyjemu(-ej)] poddany; pod panowanie, w opanowanie [czyje] poddany« = *ditioni a. imperio subiectus* *Modrz* [*szyk 6:1*] (2:2:1;1:1): *HistAl* C6; Moáb ten będzie poddánym w me opánowánye *LubPs* Y6v; *ModrzBaz* 19v, 50, 98, 105v; iż kościoł Boży nie może być regimentowi Cefárfkiemu poddány. *WujNT* 93.

»zwierzchniemu poddany« (1): Niemálfz [...] trwálfzého Páńftwá/ nád Monárchią/ to ieft/ nád Páńftvo zwierzchniemu iednemu poddáne. *OrzQuin* O3v.

W przen (2) :

Wyrażenie: »poddany w [czyje] ręce, w [czyich] ręku« [*szyk 1:1*] (1:1): zyemya Moldawfka yefth Czefárfka y wedlye przedzyadow y dzyadow nálfchich y oyczow nálfchich. poddana yefth wnaífchich rákv. *LibLeg* 11/165; *RejPos* [226].

Przen (1) :

Wyrażenie: »zwierzchności [czyje] poddany« (1): Tákże Krol/ ieft Míftrzem nád Míftrzmi [...] w Krolestwie fwym: iego Krolewfkiey zwierzchności poddáne fą/ y iemu służą włytkie náuki *OrzRozm* M.

b. Podlegający jurysdykcji [czemu] (32) : *PatKaz* I 4; Nad gniewem panuy, á nie możnych rzeczy nieżáday. Prawom poddan bądź. *BielŻyw* 11; *ComCrac* 19; *Diar* 89; *LubPs* bb2v; *Leop Rom* 10/3; *BibRadz Rom* 8/7, 1. *Tim* 1/9; w czym nam Bífkupi fą bárzo winni/ ktorzy Dekretem Seymowym fwą Iurisdictionią zówiešili/ niebędąc oni w tey mierze poddáni Seymowi *OrzRozm* I4v, G; Wiedeńfkemu fádowi fą poddáne ty źiemie/ Rakufy Styrfka źiemia Kárnia *BielKron* 289v, 223v; *CzechRozm* A6, 208; *CzechEp* 294, 420; *NiemObr* 17; Niewiáftá poddana ieft zakonowi (to ieft poślufzeńftwu mężá) ták długo iáko mąż iey żywie *WerKaz* 284; *GrabowSet* Kv; A wolność prawdźiwie tá rozumiana byđ

ma/ w której wżycy práwu poddáni/ á práwu nikt nierofkáuie *OrzJan* 16; O Pánie Boże/ [...] rácz opátrzyć ługi twoie/ takim pokoim iákiego świát dác nie może: áby y fercá nálze przykazaniu twemu/ były poddane *LatHar* 182, 102; *WujNT Rom* 8/7, 10/3; ładowi Duchownému łą poddáné kauzy *Iurifpatronatus SarnStat* 215; wftáwiamy/ y téyże winie poddáné bydź fkázuiemy wżytkié w obec y koždégo z ofobná/ Pręłaty Duchowné y Swietckie *SarnStat* 924, 215, 953 [2 r.]; *SkarKaz* 44b.

W charakterystycznych połączeniach: karności poddany(-i), prawdzie [czyjej], prawom(-u) (5), przykazaniu (2), przywilejowi, rozkaz(ow)aniu (3), sądowi [czyjemu] (4), sejmowi, sprawiedliwości(am) (5), statutowi, winie, zakonowi (4).

*Przen (2) : Abowim możność kościelna/ ieft poddana prawdzie bożej/ y od łowa bożego pochodzi/ ktoremv wierzy. SeklWyzn c2v; Tym dárom/ przydan ieft y czwarty/ który SVBtylnością zową: kthorey mocą/ ciáło rofkázaniu duźnemu zupełnie poddáne *KuczKat* 95.*

c. Podlegający siłom nadprzyrodzonym (64) :

α. Bogu, też Matce Boskiej (60) :

αα. Chrystus Bogu Ojcu (15) : Abowim nie ftofuiemy fyná z Oycem/ ále go znamy być poddáne⁸⁰ *Nota quid dicant, non enim cooptamus filium patri, sed subditum nouimus. CzechEp* 250.

poddany komu [1.Cor 15/28 i w nawiązaniach do tego miejsca] (14): Leop 1.Cor 15/28; A gdy mu wżytki rzeczy poddáne będą/ tedyć też y łam fyn będzie poddan temu który poddał wżytko/ áby Bog był wżytkim we wżytkich. BibRadz 1.Cor 15/28; CzechRozm 123v, 181v, 195; CzechEp 196, 248, 330; WujNT 1.Cor 15/28, s. 620 [3 r.], Xxxxx4, Cccccc.

ββ. Człowiek, świat, Kościół Bogu [komu] (19) : *TarDuch* B5; Y zaż nieprzydzie ten czałz gdy duźa moia łamemu panu bogu będzie poddana *WróbŻolt* 61/2; *SeklKat* V3; *LubPs* P5v marg, Z3; *OrzQuin* P3; Przeto my tym obyczáiem wyznawamy/ że Pánu Bogu poddánymi ieftełmy *KuczKat* 355; *CzechRozm* 167v; *KarnNap* F4v, G2; *WerGość* 268; *WerKaz* 289; *ArtKanc* P6; *WujNT Eph* 5/24, s. 679; Iádám pierwży rodzićiel ludzki/ miał dołkonáłą wolność/ gdy rozum y woła iego byłá Bogu zupełnie poddána *PowodPr* 61.

*Wyrażenie: »poddany w moc [czyj]« (1): Iż po dniu łądnym wżyftko to królestwo y we wżyftkim moc/ którą Oćiec mu poddał/ będzie poddáné zásię w moc Oycowfką *BialKat* 86.*

*Szereg: »poddany i posłuszny« (1): Iefli kościół záwŹe ieft y był poddány y połufzny Pánu Chriřtułowi: tedyć klámáią haeretycy/ mowiac/ żeby kiedy od niego odftápic [...] miał. *WujNT* 679.*

*W przen (1) : O Boże [...]/ ráczże nam dác cnotę pokory prawdziwey/ ábyłmy [...] przez unizone y tobie poddáne ferce z miłóściwey ręki twoiey dárow fię twych nápełniali. *LatHar* 619.*

[Przen:

*Szereg: »przypoiony i poddany«: Ale wnyebye rzetzon yeft być dla tego żeby mył tego który fye modli przez to byłá od rzeczy żyemfkich odwyedźyoná/ á iżeby byłá przypoioná y poddaná przybytkom nyebyełkim. *PańskModlWyłóż* A7.]*

γγ. Świat Bogu [w tym: Rom 3/19, 1.Cor 15/28, Hebr 2/8 (12)] (24) : (By cień świátłá twoiego/ ten to bláfk łoneczny) Choćiay rzeczy oświeca iednáko poddáne/ Sáme promieni czyfte/ y polerowane. *SzarzRyt* B3.

poddany komu, czemu (23): Wefeli fię Pan Bog przes wżyfthki wieki/ iż Krolewnie niebiefkicy/ wżyfthki fą rzety poddane. *KrowObr* 164; aż Pan porażi á wywroci nieprzyacięle fwoie/ á będzie mu poddana wżyfthká ziemiá *Leop Num* 32/22, *Rom* 3/19, *1.Cor* 15/27, 28, *Hebr* 2/8; *BibRadz* 1.*Cor* 15/27, 28, *Hebr* 2/8 [2 r.]; *GrzegŚm* 29, 44; *CzechRozm* 25, 45v; *CzechEp* 217, 330; Lecz ia iednego Bogá tylko [...] wyznawam: ktoremu wżytke rzeczy poddane fą/ y fám fyn *NiemObr* 111; áby wżelkie wftá były zátulone/ á iżby poddan był wżytek świat Bogu *WujNT Rom* 3/19, *1.Cor* 15/27, 28, *Hebr* 2/8 [2 r.]. Cf *Wyrażenie*.

Wyrażenie: »mocy bożej poddany« (1): Aby znał/ mocy Bożej wżyftek świat poddany/ A iż on zrzuca s Krolestw/ y wywżfłza pány. *StryjWjaz* C2v.

δδ. *Aniołowie Bogu [komu]* (2) : o czym pímo ś. ieft nam świadkiem. A náprzod o tym/ iż Chriřtuřowi fą Anieli poddani *CzechRozm* 47; *WujNT* Xxxxxv.

β. *Szatanowi* (4) :

poddany komu (1): *KarnNap* Bv cf *W* przeciwstawieniu.

W przeciwstawieniu: »poddany ... wolny« (1): A iuż więcey [człowiek] nie ieft grzeźnym/ ále fprawiedliwym^m: iuż nie ieft poddanym Száthánowi/ ále wolnym *KarnNap* Bv.

Wyrażenia: »mocy [czyje], pod moc [czyj] poddany« [szyk 1:1] (1:1): ktoremuchmy [czartowi] byli zá fprawiedliwym fkazaniem Páńfkim wiecznie pod iego moc poddani. *RejPos* 153; *KarnNap* A4.

»poddan w posłuszeństwo [czyje]« (1): Czárt [...] fłyzac tę sentenciá Páńfká/ iż czáfu żniwá iego/ to ieft czáfu frogiego fądu iego/ ma być on kákol w ogień wrzucon do niego/ á ma być poddan w pořluzieństwo iego/ ftára fie pilno/ áby co nawięcey ná zyemi rozfięwał kákolu tego *RejPos* 52v.

2. *Ulegający czemuś; subiectus PolAnt, Mącz, Modrz, Vulg; obnoxius Modrz; deditus Vulg; devotus, patiens Cn* (92) :

a. *Narażony na coś, którego może coś spotkać; który coś popełnia lub może coś popełnić* (76) : Gdyż prożności poddane fą rzeczy ftworzone/ nie dobrowolnie/ ále dla tego ktory ie poddanemi wczynił pod nádzieią. *BibRadz Rom* 8/20.

poddany czemu (68): Pomni żeś człowiekiem wdziałan/ Wżem przygodam ludzkim poddan *BierEz* F4; *OpecŻyw* 81, 134v; *PatKaz I* 8v, 13v; *PatKaz III* 113; Szczeńcie poddano ieft zawifci *BielŻyw* 53, 52; *BierRozm* 15; *KromRozm I* H2v; *KromRozm II* p4; *KromRozm III* L7v; *LubPs* L2 marg, L2v; *Leop 3.Mach* 4/14; *LeszczRzecz* A2v; Bog iako óciec namiościwfy widzac mdłość ciáłá náfzego grzechowi poddanego fáfkwie iá znoři. *BibRadz I* 5b marg, *6v, I 3b marg, *Eccli* 51/3, II 27b marg, *Rom* 8/20, *Iac* 5/17; Wżytke rzeczy poddane fą márności/ [...] wżytke rzeczy pořzły z zyemie y w zyemie poydą. *BielKron* 80; Subiecta sub varios casus virtus. Cnotá wielkim niebefpiecznościam yeft poddana. *Mącz* 163a; *OrzQuin* G2v; *SienLek* 1v [2 r.]; *RejAp* 172v; *RejPos* 14v; *BielSat* G3v; *GrzegŚm* 22; *KuczKat* 430; Y niebo/ y ziemiá/ y fwięci fą przygodam poddani. *RejZwierc* B2, 152, 159v, 178; *WujJud* 48v, 71; *WujJudConf* 77v; *CzechRozm* 4v, 73v, 94v, 116v, 193, 224v; Niemoże fprawiedliwie fądzić/ [...] ktory fám fobą niewłada/ będąc złem namiętnościam poddany. *ModrzBaz* 27, 57, 61v, 65, 68v, 101, 101v; *MWilKHist* I2; *CzechEp* 162; Okazało fię [...]/ iż iáko wżyfci ludzie wobec/ omyłkom/ y wyřtepkom poddani fą/ ták nie mniefy Papieřowie Rzymfci *NiemObr* 179, 30; *ZawJeft* 43; Poki bowiem żywie człowiek/ rozmaitym przypadkom fzczeńcia y niefzczeńcia bywa poddany

Phil N; GrabowSet K4v; A gdy ich Páweł w Atheniech czekał; wzrúszal fię w nim duch iego/ widząc miałto poddáne bálwochwálftwu. WujNT Act 17/16, s. 454 marg, 543 [2 r.], 545 marg, Rom 8/20; SarnStat 952; PowodPr 5; Nie miełzka mądrosć w ćiele poddánym grzechom. SkarKazSej 660b.

poddany pod co (5): RejKup r7v; A łtąd niczego inźzego nie czekáli/ iedno [...] potępienia swoiego/ pod kthore był poddan narod ludzki RejPos 14v; RejZwierc 152, 166. Cf Wyrażenie.

poddan w co (1): A thego nie baczyli [...] / iż im było więcey potrzebá [...] takiego Zbáwiciela/ kthoryby ie był wybáwił [...] s łmierći wieczney/ w ktorą był poddan wśzythek narod ludzki RejPos 2.

W charakterystycznych połączeniach: poddany bałwochwalstw, błędom, grzechu(-owi, -om) (13), karności, kłamstwu, krewkości(am) (3), krzyżowi, marności, męce, namiętnościom, nędzy, niebezpieczeństwu (niebezpiecznościam) (2), niedostatkom (5), niemocam, nieomyłności, nieumiejętności, niewoli(-ej) (2), okrucieństwu, omyłkom, pokusom, prawu (4), próżności (3), przeciwnym rzeczam, przekłęciu, przygodam (3), przykazaniu (2), przymowkam, przypadkom (2), przywilejowi, rozkaz(ow)aniu (2), sądowi (3), skażeniu (skażoności) (6), sprawiedliwości(am) (5), statutowi, strachom (2), szczęściu odmiennemu, śmierci (śmiertelnościam) (7), trudnościom, upadnieniu, wadam, występkom (2), zakonowi (bożemu) (4), zatraceniu, zawiści, żarłóctwu; poddany pod dekret, pod grzech, pod przygody.

Wyrażenie: »poddan pod moc [czego]« (1): Bowiem ten który iełt poddan pod moc wieczney łmierći/ Iuż fię temu potępyenye przed oczymá wierći LubPs B5.

W przeni (1) : Koniecznie fię przyznawa [Kain] iż iełt poddan mieczowi wśzyłthkich/ gdyż baczy ze wypadł z łtrażey Boga łamego. BibRadz 1 3b marg.

b. Który znalazł (znajduje) się w jakiejś sytuacji (7) :

poddany komu (1): Gdyż tám dźiatki niewinne pánienki vcźciwe/ Iedne poźły pod łzábłe drugie pod zelżywe. Niewole łą poddáne nieprzyacielowi CzahTr E4v.

poddany czemu (2): Iugalis [...], Iárzmu poddány álbo przywiązány. Mqcz 177a; Iáko też y Mnifzy s przodku nie byli kápłany [...]: miano ie zá prołte łáiki/ á byli poddáni pracey Páłterłkiey. RejPosRozpr c4.

poddany pod co (2): iedno [wybawienie] iełt ćielełne/ [...]. Drugie iełt duchowne: gdy kto dla grzechow łwych pod łmierć y zátráćenie poddány bywa CzechRozm 118v; CzahTr E4v.

poddany w co (2): Z rołkołznego Ráiu wygnan [Adam] á w rozliczne nędze poddan/ tu ná tym to łwiećie ArtKanc I3v, M14.

W przeni (1) :

Wyrażenie: »w ręce [czyje] poddany« (1): A potym w gniewie y popęđliwości Páńłkiey iełt [Saul] z krolełtwá zrucony/ y w ręce nieprzyacielłkie poddány. CzechRozm 246v.

c. Będący obiektem czyjegoś działania (9) :

poddan(y) czemu (6): [Jezu] Iam fię barzo przewinił/ a tys męce poddán był. OpecŻyw 134v; iż [możność przełożonych] mniefy będzie poddána nienawiści Phil Q; A teraz w nádźiei oney obietnice oycóm náłzym od Bogá vcźynioney/ łtoię łądowi poddány WujNT Act 26/6; Kto włápi/ náiedźie/ opánuie dobrá kościelne/ Kłátwam ma byđz poddan. SarnStat 897 marg, 486, 917.

poddany komu na co (1): BudBib 3.Esdr 8/75 cf W przeni.

Wyrażenie: »poddany pod niewolą, w niewolstwo« [szyk 2:1] (2:1): *BibRadz Hebr* 2/15; Takiemy [...] bylichmy pośluzni żywiołom fwyátá tego/ á pod niewolą poddánemi. *RejPos* 31v; *BudBib* 3.*Esdr* 8/75.

W przeni (1) :

Wyrażenie: »poddany pod miecz« (1): A dla grzechow náfzych/ y przodkow náfzych ieftechmy poddáni zbráciá náfzą [...] Krolom ziemie/ pod miecz/ w niewolstwo/ ná łup/ y ná pohánbienie/ áfz y do dnia dzifiefzego. *BudBib* 3.*Esdr* 8/75.

3. *Podany, zakomunikowany, o którym poinformowano* (3) : Aby kázdy Poborcá był powinien kázdego/ który Poboru nie oddał [...] dáć Stároście ná reláciiey [*lege*: delacyjej]. A Stároftá áby był powinien do dzieięści niedziel wfyfkié poddáné ná deláciiey fpozywác *SarnStat* 345.

poddany komu (2): thi wfcitky fkodi wedlvg lyfthv náfche⁸⁰ nychbi themv Czavffowy bili poddane *LibLeg* 11/142; Przecz Kredó fkládem álbo vkaźániém wáfnyym Apofstolfkim zowá? gdyż go w pífmie iáfnie wyrázonego niemamy: á wedle rozdziałów nam poddanych/ tego ich wyznánia wfyftekich Apofstolów imioná/ w tym fkládzie z ofobná widzimy *BialKat* 68v.

4. *Udzielony [komu]* (1) : Iezu ktorys wfcitkę tobie mocz poddaną obiawiwfzy zwolenniki fwe ku krzcieniu poganow połał. *TarDuch* C8.

5. *Przekazany prawnie* (2) : Mancipatus, Poddány/ Wáfny/ Prziwáfzczony/ Wzdány *Mącz* 206a.

poddany czemu (1): Wfzákże dobrá wiánu ženineému poddáné od przezyfków fá wolné. *SarnStat* 549.

B. *Od „podać się” (funkcja przejściowa do przymiotnikowej): uznający czyjś zwierzchność; posłuszny; subditus Vulg* (100) : Pareo, Ieftem posłuzny [...]. Parere imperio, Być poddány. *Mącz* 277d; A iefcže wiecey tym vczczony Iozeph s. ifz w fwoim pośluzenftwie miał Syná Bożego [...]. O niewyfławiona doftoynośći tákiego poddánego mieć. *SkarŻyw* 244; *SkarKazSej* 690a [2 r.].

poddany komu, czemu (83): *OpecŻyw* 23, 33v, [34]v, 54; *MetrKor* 40/174; *PatKaz I* 13v; *PatKaz III* 98; Iezu ienżes z rodziczami do Nazaret wrociwfzy fie imes poddan był. fmiłuj fie nad nami. *TarDuch* Bv; Niegdy niemoczni ten obyczáy mieli, lekarzow pośluchać á im poddani być *BielŻyw* 139; *MurzNT Luc* 10/17, 20; *LubPs K marg*, Kv, M2 marg, P6 marg; *KrowObr* 62, 131; *Leop Iac* 4/7, 1.*Petr* 5/5; *OrzList f2*, f2v; *BibRadz I 2 marg*, *Gen* 3/16, 2.*Reg* 18/7; *BielKron* 136; *BialKat* 368v; *KuczbKat* 250, 260 [2 r.]; że Beftia oná Bucefał frogie zwierzę była mu [*Aleksandrowi Wielkiemu*] poddana *WierKróc* A2v; *CzechRozm* 33, 189; Tákże y thy A. małz záwždy wierną być mężowi twemu małz go miłowác/ małz go fluchác/ w vcćiwośći mieć/ y być mu poddana *KarnNap* Gv; *SkarŻyw* 82, 244, 527; *CzechEp* 196, 242, 248; *ReszPrz* Av; *WerKaz* 288 [2 r.], 289 [2 r.]; *ArtKanc* L10; Iefli we mnie baczyfz co przykrego fobie/ Profzę odmieñ Pánie/ poddány iefť tobie. *GrabowSet* Cv; *LatHar* 273, 532, 554; Czárći poddáni vcźniom Chriftułowym. *WujNT Luc* 10 arg; Zony niechay będą poddáne mężom fwym *WujNT Eph* 5/22, *Luc* 2/51, s. 201 [2 r.], *Eph* 5 arg, 21, *Col* 3/18 (18); Był rodzicom Pan IEZVS poddány. *SkarKaz* 44a, 44b [3 r.], 489a. *Cf poddany komu w czym*.

poddany komu w czym (3): ktokolwyek yemu w fprawach duchownych álbo kofcyelnych [...] poddan á poślufen nie yeť *KromRozm III* Q2; Czelandnicy niech będą poddáni we wfzey boiazni gofpodarzom *BudNT* 1.*Petr* 2/18; *WerKaz* 289.

W połączeniach szeregowych (2): *MetrKor* 40/174; *KrowObr* 131; [św. *Sabba*] nie był pyłzny/ ale iako pokornym przyłtoi/ poddany/ łpokoiny/ w mowie niewłzeteczny/ á do włzego dobrego łkłonny. *SkarŻyw* 328.

W charakterystycznych połączeniach: *poddany* (*Panu*) *Bogu* (9), *człowiekowi* (*ludziom*) (4), *diabłu*, *dozorcom*, *gospodarzom*, *krolom*, *książęciu*, *lekarzom*, *matce*, *mężowi* (20), *ojcu*, *panom*, *papieżowi*, *przełożeniu(-am)* (2), *przełożonym(-emu)* (6), *rodzicom* (5), *starszym* (*starszemu*) (4), *stworzeniu*, *uczniom* *Chrystusowym*, *władzom* *zwierzchnym*, *woli* *bożej*, *zwierzchnościam* (2); *poddany* w sprawach [jakich], *na* *wszem* (2), *we* *wszem*.

Wyrażenia: »poddana małżeństwu« [szyk 1:1] (2): Bądź poddana małżeństwu świętemu/ Záchowuiąc posłufzeńłtwo iemu/ Włzak wyznawa krześciánłka wiára/ Lepfza iest posłufzność niź ofiára *BielKom* G2v; *BielKron* 379v.

»przełożonym(-emu) (a. przełożeniu(-am)), *zwierzchnościam* (a. *władzom* *zwierzchnym*) *poddany*« [w tym: *zwierzchnościam* i *przełożonym itp.* (2)] = *potestatibus* (*super habentibus* a. *superminentibus*) *subditus* *PolAnt*, *Modrz*, *Vulg* [szyk 5:2] (6:3): *BudNT Rom* 13/1; *CzechRozm* 248v; *ModrzBaz* 49v; Każdy ma być poddany przełożonemu łwemu *WujNT* 568 *marg*, 568, *Tit* 3/1, *Bbbbbbb2v*.

Szeregi: »pokorny i poddany« (1): Iułz fię go bác [św. *Pawła*] nie mozełz/ łtał mi [tj. *Panu Jezusowi*] fię iułz pokornym y poddánym/ y modlitwę ku mnie czyni *SkarŻyw* 82.

»poddany, (a, i) posłuszny« [szyk 9:6] (15): *OpecŻyw* 33v; *KromRozm III* Q2; Bog dał myłł y chuc zwierzętom áby fię okazały być posłufznemi y poddánemi człowiekowi *BibRadz* I 2b *marg*; *Mącz* 177c; *KuczKat* 250; *CzechRozm* 33; Ale zgoła włzytkim w obec Apołtołowie *Christułowi* rokázuią/ aby *zwierzchnościam* y *przełożonym* posłufzni y poddáni byli [subditi sint] *ModrzBaz* 49v; *SkarŻyw* 527; *CzechEp* 196, 242; *WujNT* 568, *Tit* 3/1, *Hebr* 13/17, *Ddddddv*; *SkarKaz* 44b. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

Przen (1) : IAN SECLVC1AN [...] ie⁸⁰ K:M: wierné a poddane posłufgi fwoie i [...] zalecá i offiaruie. *MurzNTSekl* A2.

poddany komu, czemu (6): Ale inłzeć łą rzeczy kthoreć przodki nałze wielkie á zączne [!] wczyniły. To iest doma opatrznocć, rozum w radzie zdrowy, ani głupocci ani ktorey żądzey *poddany*. *BielŻyw* 126; *BibRadz* I 66a *marg*; *BudBib* b3; Y duchowieć *Prorokow/* poddáni łą *Prorokom*. *WujNT* 1.*Cor* 14/32, s. 614 *marg*; *SkarKaz* 518b.

Wyrażenie: »poddana pokora« [szyk 1:1] (2): My to wszytko od WKM Pana swego [...] przyjmując z poddaną pokorą przysłiśmy potym tu przed Majestat WKM *Diar* 87; *BibRadz* *2v.

II. W funkcji rzeczownika (1706) :

A. »poddany« (1700) :

1. *Obywatel państwa w stosunku do władcy*; *subditus* *Modrz*, *JanStat*; *civis*, *populus*, *subiectus* *Modrz*; *terrigena* *JanStat* (1329) : *MetrKor* 34/288 [3 r.], 37/1, 1v [2 r.], 2v, 40/818; yłch pan *Hilyałch* *Voyewoda* na myełcze oycza łzwego godnye przełz *poddane* yełth *podnyełłzyon* *LibLeg* 11/163v, 3/33v, 6/119, 156, 158v, 160v (20); *BielŻyw* 26; Szofłi *kroł* *Turecki* był *Mahomet* ktori *dani* *cielzkie* *poddanym* *włtawiał* *MiechGlab* 67; *KlerWes* Av [2 r.]; A wielka to rzecz gdzie paná *miluią*

poddani *RejJóz* L3v, K8, L3v; *HistAl* G4v, 15; *Diar* 20, 88; *DiarDop* 110; *BielKom* D6v; *GroicPorz* C2, a; *RejZwierz* 11v, 36, 48; *BibRadz* *2v; bo nieprzysięga żaden/ iedno álbo rowny rownemu/ iáko Krolowie łobie [...]: álbo niźlzy wyfłzemu/ iáko poddáni przysięgáią Krolowi *OrzRozm* I4v, L3v, V2 [2 r.]; Słyząc drudzy iego [*Romulusa*] dobre á miłóściwe záchowanie przeciw poddánym/ dobrowolnie łzli do niego *BielKron* 99v; Fráncuřki Krol od poddánego w gonitwie zábith *BielKron* 237, 99v, 160, 199v [2 r.], 202v, 206 (33); *KochSat* B4v, C; *Mącz* 19c, 191d, 312c, 357c; *OrzQuin* P [2 r.], Q2, S [2 r.], Sv, S3, S4; Poddáných nie vćil kay podatkiem nie łłuznym *Prot* D3v; *LeovPrzep* A3v, D3v; Przetho pan nietelko łam ma być dobry/ ále y poddáne ma przedziáć ze złých ná dobre *GórnDworz* Gg5, A3, Ggv, Gg2v [2 r.], Gg5 [4 r.], Gg6 [2 r.] (30); Chocby tedy źli byli przełoženi: choć pan Bóg dla nich karze poddáne: máią być w vczćiwoći miani *BialKat* 141, 18v; *RejZwierz* A6 [3 r.], 44 [2 r.], 44v [2 r.], 45 [3 r.], 45v [2 r.] (21); *BielSpr* 11v, 39v; *WierKróc* A3v, B; *CzechRozm* 192; *ModrzBaz* 15v, [16]v, 23 [2 r.], 48v, 49, 49v [2 r.], 125; *KochDryas* A2v; KRólowie ładzą poddáne/ A króle koronowané Sędzia wiekuiřty ładzi *KochPs* 124, 198; *SkarŻyw* 58, 88, 357, 364 [2 r.], 397, 482 [2 r.], 571; Ten Stopolk Michael wielki Kniáz Kijowřki czálřu pánowánia łwego wiele łzkod poddanym bezwinnie poczynił *StryjKron* 185, 350, 477, 602, 612; *CzechEp* 385; Trzálřa y złamálá řię w Anglijey/ ták poddáných ku Pánu/ iáko y Páńřka ku poddánym wiárá y powinnoć. [...] Trzálřa we Fráncyey/ á ledwie řię nie złamálá Krolewřka nád poddánymi zwierzchnoć. *ReszPrz* 73-74; KRóloom moc ná poddáne/ y zwierzchnoć dáná *KochPieř* 17; *GórnRozm* A [2 r.], B3, D2 [3 r.], D3v, M4v; *PaprUp* B2, B3 [2 r.], B3v [2 r.], C2, C4v [2 r.] (13); *ActReg* 118, 127, 149; *OrzJan* 31 [2 r.], 75; *WujNT* 93, 288; IEłt wielce pożyteczno Rzeczypóřpolitéy/ áby poddani łpokoynie řyli *SarnStat* 118; Spráwiedliwoć z poddáných o rozbóy y o złodzieyřtwo w Woiewóřdztwie Podolřkim. *SarnStat* 502, 21, 49, 80, 82, 212 (45); Hoynie panował ten Pan [*Henryk*], więc y zbytkiem, On y poddani nárábiáli brzydkiem. *KlonKr* F3, A2, B4, Cv, E3v; *SkarKaz*)(2v [2 r.], 159a, 487a; *SkarKazSej* 666b, 667b, 674b [2 r.], 679a, 685a (9); *SapEpit* A4v; *PudłDydo* B5v [2 r.].

poddany czego (81): *MetrKor* 34/133; rořkazalyřmi starořtam naschim pogranycznim abi [...] spráwiedliwocz poddanim ziemie wałářkiey czynyly *LibLeg* 10/150v, 11/18, 19v, 41v, 142, 183; ze na ten Rok przywiescz chcemy Poddane náře Xięřtwa Wielkiego Litewřkiego aby iednořtayná obronę zkoroná Polřká przeciwko łpolnemy nieprziacielowi na graniczach dzierzeli. *ComCrac* 11, 18; *ConPiotr* 34 [2 r.]; *RejJóz* A2v; *BielKron* 430v; *Mącz* 328a; Ani My Król Kșiázę Wielkie Litewřkie/ Kșiázęřá Mázoweccy y Stolpřcy/ nie bęđziemy vkládác żadnégo nowégo Clá/ ku vćil kowi y krzywdřie tylko poddáných Zakonu przerzeczónégo *SarnStat* 1075; Téź żadna łtroná nie ma żadnégo álbo żadných poddáných drugiéy łtrony w Páńřtwách chowác y ćierpieć *SarnStat* 1113, 13, 164, 260, 662, 929 (25). Cf »poddany Kroleřtwa«.

poddany z czego [= *skąd*] (10): *MetrKor* 34/135; która thesz poddany wałři łpanřtwa waschego bily na on czas snymy [*buntownikami*] weřpolek *LibLeg* 10/91v; *BielKron* 314; Provinciales viri, Poddáni z powiátów. *Mącz* 328a; SKárřyli řie poddáni nářzy z Wielkiéy polřki/ á zwłáczá iže od Stárořty Poznánřkiego pozwáni [*lege*: pozwami] byli bárzo obćiążeni. *SarnStat* 496, 388, 532, 1102 [2 r.], 1227.

poddany czyj [w tym: *pron poss* (645), *G sb i pron* (239), *ai poss* (28), „*cudzy*” (2), „*własny*” (2)] (916): Słyemi wam Regeltra szkod tich ktore lfyie mienią livdzie Czefarfczi od poddanich naschich *LibLeg* 11/81v; yfz mi [...] zakazyvemi poddanym lfoyom abi zadnych krziwd panv Voyewodzye y poddanym yego nyeczinyli. *LibLeg* 11/132; gdi nałch pan Voyewoda przefz pořła řzwego zadał rořkazalyřzmi lyřth dacz do řtarořth nałich. abij poddany pana Voyewodzyny gdzye bi kolwyek biły nalyzeyenye [!] pořlom pana Voyewodzynom, bily widany. *LibLeg* 11/158v, 3/33v, 6/79, 79v, 114v, 119 (222); A drvyge dwa dny sprawyedliwořcz ma bicz czynyona, wneth yeden po drugyem poddanym pana woyewodi Moldawřkiego *MetrKor* 40/811, 34/133, 134, 135v, 288 [3 r.], 37/1 (14); *KlerPow* 4 [2 r.]; *BierRozm* 11 [2 r.]; *KlerWes* A; Dořfycz czyniācz prořbie pořlow Ziemřkich poddanych nałfych zořtawyemy w mocy řtatut nas Piotrcowřki *ComCrac* 14, 11 [2 r.], 11v [3 r.], 12, 12v [3 r.], 13 [4 r.] (19); *ConPiotr* 31v; *SeklKat* Gv; *Rejřoz* L; *HistAl* E7; Theodozyus teř Cefarz [...] tākā vřtāwę po wřřeeh pāńřtwyech řwoich wydał: Aby wřřyřtcy poddāni yego/ tey řye wyāry dżyerřeli/ ktorā Pyotr S. Rzymyānom podał *KromRozm III* O6; *Diar* 20, 21, 24, 41, 74 (9); [*Prawo*] Ieřth pořtānowienie Sprāwiedliwořci/ od zwierzchniego Pānā/ nā poddāne řwoie *GroicPorz* av; Obiecuiem kořdemu z nałfych poddānych řlūřācemu woynā dāc nā kāřde drzewce pięc grzywien *UstPraw* D2, Av [2 r.], A4, B3v, D3 [4 r.], E2v [2 r.] (25); *LeszczRzecz* A2, A5v; *BibRadz* *2v; W tym Dyālogu okołō řzczodrořliwořci Krolewřkiey/ y godnořci poddānych iego [...] dořtāteczna rořprāwā ieřt. *OrzRozm* A; Wřřāk teř Krol poddānym řwym przyřięga wyřřřzym będāc. *OrzRozm* I4v, C, C4v, D, E3v, L2v (12); przyečāli pořłowie do Romuluřā řālōwāc řie nā ich poddāne o řzkody. *BielKron* 100; [*Innocencyjusz VIII*] Bucālinā porāřil ktory řupił Papieřkie poddāne *BielKron* 189v; wřřākře Turcy po grānicy včřzynili řzkodę w tym przymierzu Skānderbegowym poddānym. *BielKron* 253v, 8, 55v, 75, 83v, 87v (38); *KwiatKsięř* N4; *Mqcz* 280b [2 r.]; *OrzQuin* O4v, P, S [2 r.], S2, S3 (12); *Prot* D3; *SienLek* a4; Abowiem dořyc tākich pānow nā řwiece byłō/ ktorzy cřāřu woiny pořpołū s poddānymi řwemi znācřnie kwitņeli/ ā potym gdy przyřzedł pokoy/ wřřyřtko řie wniwecř obrociłō *GórnDworz* Hh, Ee3, Gg3, Gg5v, Gg7, Hhv [2 r.] (12); *HistRzym* [89]; *RejřPos* A3, A3v, 3, 4, 50v [2 r.], 241, 247v; *BielSat* N4v; *KwiatOpis* D2; Iāko pānā přeřřzegāc z vporu/ ālbo gdyby prāwā gwałcił poddānym řwoim. *RejřZwierz* A6, 44, 44v [4 r.], 45 [4 r.], 45v [3 r.], 46 (21); *BielSpr* 37v, 49v, 50; *WujJud* b3, b3v, 21v; *WujJudConf* 15v, 16v, 18, 21; *BudBib* b3, *Sap* 14/15; *BialKaz* K2v; *CzechRozm* 178; Co nā ořtātek mam mowic o Poddānych twoich [*królu*]/ nā ktōreř cřęřto pobor wkłādāł: wielekroć řtrāch zādawāł/ āby řię nieprečięwili cęęci twoiey *ModrzBaz* 108, 18v, 20, 23v, 48v, 81v, 103; *SkarJedn* 208; Tego cřāřu nā ksiāęę Weneckie Witaliřřā Kāndyanā wzburřyli řię Wenećowie poddāni iego *Skarřyw* 570, A2v, 334, 486; *ZapKořcier* 1582/32v, 33; *CzechEp* 404, 412; *NiemObr* 20 [3 r.]; *WerKaz* 296 *marg*; A teř tu z řāłki miłego Bogā tācy řā Krolowie ře o zniewoleniu poddānych řwych nigdy nie myřłā. *GórnRozm* C2v, C3v; *PapřUp* A4, C3v, E4v, G2v; *ActReg* 14, 16, 144; *Phil* K2 [2 r.]; *GórnTroas* 53; *OrřJan* 4, 30, 58, 94, 100, 104; *LatHar* 421, 626, 627 [2 r.]; Obiecuiemy/ iř zādnych vřtaw nowych niecěemy cřyniř/ āni rořkařemy poddānym nałřym nā Woynę řię ruřřyc przeř řeymu pořpolitęgo *SarnStat* 67; Vřkarřāli řie poddāni nałřy obciāřeni bydř tym: Iř niektōre ofoby wořki y řól řāmi zākupowāli/ inym kupiectwā přeřkāzuiāc. *SarnStat* 272; Iř cęęřtę gwałty poddānym nałřym z řāřiedzkich pāńřtw przeř niektōre gwałtowniki řie dzieiā [...]: włōřymy řie w

to/ áby [...] *SarnStat* 304; ZA częłtym łwarem między poddánymi náłzými około gránic między dziedzictwy ich/ [...] trudné y ciężkié niekiedy włczynáią łie pytania *SarnStat* 466; [*Starostowie*] płace álbo dárów/ od w więzowánia od poddánych náłzých wyćięgác y wyćifkác nie máią. *SarnStat* 547; chcąc rádźić o pożytku ták poddánych náłzých/ iáko téż połtronnych ludźi/ Iármárki połpolité roczné [...] naznaczamy *SarnStat* 1227, 10, 12 [3 r.], 13, 21 [3 r.], 27 (287); lámá to potrzebá zá czáfem wyćisnie/ gdy przed tákim wćifkiem Páńłkim do dálłzych kráiów zbiegánim/ więcey łie iuż łnadź gminu łóznego niż włánych poddánych náczýniło *PowodPr* 71; *SkarKaz*)(2,)(3v,)(4v; *CzahTr* G; [*królowie*] tyło doczešnego pokoiu y dobrego mienia poddánych łwoich pilnując/ zbáwienných potrzeb ich zániechali. *SkarKazSej* 658a, 697a [2 r.], 699a; Więc téż y niewolniki cudze/ v Poháńcow Przedáie zdraycá miáłto łwoich włánych bráńcow. [...] Przewykńáwłszy niecnotá Sáráceńłkiey mowy/ Ceni poddáne cudze/ y łwobodne głowy. *KlonWor* 26. Cf »poddany cesarza«, »poddany koronny«, »poddany Jego Krolewskiej Miłóści«.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej [przymiotnik + poddany (2), poddany + przymiotnik (1)] (3): tołmy iem [*radzie Wielkiego Księstwa Litewskiego*] obieczovali y obieczyem ze znowv chcemy łie Radám náłłem y Poddanem Prufłkiem nato Polozicz y połła náłłego kniem połłacz [*aby ...*] *ComCrac* 11v; a włłakółz yłł [...] połłowie ziemłczy pylnie yego K. M. otho łtaraly zeby themu páńłtwu Lytewłkie poddane przywiółł *ConPiotr* 34; *SarnStat* 1068.

W połączeniach szeregowych (7): slyubuyemy Stephanowi Woyewodzie y Boiarom iego y Slyachczie y włłhitkim iego poddanym dzierzecz y wipelnycz wedlug tego náłłczego zapiflu nawieki wiecznye *LibLeg* 6/79v; Náiáłłnieyłłzego Máiáłłtatu W.K.M. Zycłłiwy łłuzębniłł/ połłuzny poddány/ y wierna Rádá/ Mikołay Rádźiwiłł *BibRadz* *3; *BielKron* 457v; *SarnStat* 650, 1074, 1113; Pánie połłáełł mię do dworu krolewłłkiego/ do Zygmunta trzećiego Páná dwu wielkich Krolełłtw/ do domu y Senatu y Rycerłłtwá y łlug y poddánych iego. *SkarKaz*)(2v.

W przeciwstawieniach: »krol (6), nieprzyjaciel, pan, przełłozony ... poddany« (9): Koźdy w Polłłce Człowiełł/ álbo ielł Krolełł/ álbo poddánem *OrzRozm* V2, L3, S2; *ModrzBaz* 97v; Wten czás gdy [*królowie*] Páná Bogá ktory im pánowánie podáie łłucháią/ v nieprzyziáiołł zwyćięłłtwo/ á vpoddánych połłuznełłtwo máią. *SkarŻyw* 501; *ReszPrz* 28; *OrzJan* 53; Nie tegoć chce Apołłtołł/ áby w Rzeczypołłolitey y w zgromáđzeniach nie byłá żadná roźnołłć miedzy przełłozonymi á poddánemi *WujNT* 789. Cf *Przysłowie*.

W porównaniu (1): v pogan Krolowie *summa summaru*^m włłzytkiego łá/ v ktorych poddáni łá iáko łłzkápy/ álbo iáko wołowie/ ieźdźá ná nich/ orzá imi iáko chcá *OrzRozm* L2.

W charakterystycznych połączeniach: cnotliwy poddany (2), dobry, duchowny (19), dziedziczny (2), mistrzowy, niewinny (2), obciężony (2), osiadły, pograniczny (9), prawdziwy, łwiecki (20), zakonny (zakonniczy) (6), zbiegły (2), zły; poddany hospodara, kniazia, księstw [łakich] (3), mistrza, pana (10), panu, stadła (5), stanu [łakiego] (3), Zakonu(-owi) (3), zamkow; bogactwo poddanych, darowanie, dobra (3), dziedzina, gardło, krzywda (5), ludzie, majęłłnołłci (2), mieszczanie, miłłółłć (14), miłłółłnik (2), moc, niedostatek (2), obrona (2), obrońca, opatrzenie (3), osoby, potrzeba (2), powinnołłć (3), pożytek (14), prołłba (4), rada, rany, reformacyja, rzeczy, skarga (4), spor, sprawy, szkoda (9), ubliźenie, uciłłnienie (2), wiara (6), wola, wolnołłć (4), (za)wołłanie (4), wzgarda (wzgardzenie) (3), zająłłtrzenie, zászłłgi,

zdrowie (2), zgoda, zniewolenie (3), żal, życzliwość (5); od poddanych krzywda, pomoc, prośby, szkoda, życzliwość (2); (przeciw) poddanym miłość, nielutość, pociecha, sprawiedliwość, życzliwość, poddanym dozwalać, folgować (2), nagrodzić (3), obiecować (2), przysięgać (2), rozkaz(ow)ać (8), zabraniać, z(a)lecać (3); poddane (o)bronić (2), dzierżyć (2), (s)karać (2), łupić, mieć na wodzy, miłować, namawiać, napominać, obowiązować, pobić, prosić, sądzić (rozsądzać) (3), wyciążyć, wydawać (3), zabi(ja)ć (2), zachować; na poddane skarga; poddanym gardzić, nad poddanymi okrucieństwo.

Przysłowie: Krolowie broią/ á poddani pokutuią. [*Delirant reges, plectuntur Achivi*]. *ModrzBaz* 144v.

Zwroty: »poddanym rozkazować; trzymać poddanych w rozkazowaniu; przeciw poddanym rozkazowanie« = *rządzić, rządzenie* [szyk zmienny] (2;1;1): *GórnDworz* Gg3; ktorzy [*Tatorowie*] [...] według íwego zdánia Ruffakom Chrześciánom iáko poddánym rofkázowáli *StryjKron* 416; Monárchowie Polfczy trzymáli wíszfłkich poddáných y Rycerftwo íwe w dziedziczym rofkázowánium/ bez práwá y wolności w niewolftwie *PowodPr* 20, 78.

»poddane sprawować, rządzić; poddanym panować, krolować; sprawowanie poddanych« [*w tym: sprawować a rządzić 2 r.*] [szyk zmienny] (5;4;3;1;1): *HistAl* I5; bo czas być musi iż ze wszytkiego WKM Panu Bogu liczbę dać musisz, jako poddane swe nas sprawować raczysz *Diar* 89; Ten [*Salomon*] nigdy ni ocz więcej/ Páná nie fráfował/ Iedno iżby z rozumem/ poddánym pánował. *RejZwierz* 43v; *BielKron* 347; *KochSat* B4v; *OrzQuin* S4; *RejPos* A3; Kiedy pan ítráchem íwe poddáne rządzi/ Do dobrej ípráwy iuż káždy zábłádzi. Gdy pan poddáne káfkáwie ípráwuie/ Czým íie przyflúżác káždy vpátruie. *RejZwierc* 226; *WujJudConf* 18; *SkarŻyw* 508; *GórnRozm* M4.

Wyrażenia: »poddany cesarza (Jego Miłości), Waszej (a. Jego) Cesarskiej Miłości, cesarski« [szyk 30:2] (15:10:7): Powiada possel yz o Tataru nycz niemowy telko o poddane Czeffárskie ktorzi w Oczakowie [...] miefzkayá. *LibLeg* 11/82; ten Ormyenyń yeft poddanym Czeff. Thur. *LibLeg* 11/94v; yakom ya namnieyfchi fluzebnyk. Czessarza ye⁸⁰ M. Tureczkiego przyezdzal do v.k.m. wpoífelftwy wkrziwdach poddanich yego Czeffárskiey M. Zamkv Oczakowfkiego *LibLeg* 11/106v, 7/32, 32v [3 r.], 33, 33v, 99v (29); Ia yeftł wezir wielky y nad wfłitkyemy poddanemy. Czeffarza yego m. rofkázanya. Starfli y Hethman Imbrahimbaffa. *MetrKor* 46/117v; Luboczánie [!] ácz poddani Cefárscy/ wfzákze krolá Duńfkiego nád íobá przełożonego miewáli *BielKron* 408; *GórnDworz* Iiv.

»poddany Królestwa (Polskiego a. naszego), Korony (Polskiej), (obojga) państw(a), Rzeczypospolitej, koronny« [*w tym: Królestwa i Korony (1 r.)*] = *subditus a. subiectus dominii (nostri) a. dominorum, subditus Regni* *JanStat* [szyk 41:7] (23:11:7:1:7): *MetrKor* 34/133; od tego czafłv wi przyacziel nasz any poddany pańftwa washego od nas any od livdzi nałchich wzadney rzeczi krziwdi any cziefkosczy niebedziecznie miely *LibLeg* 10/67v, 10/60v [2 r.], 71, 11/89v; Y naten czas to obiecwyemy poddanem nafłe^m Korony polskiej. ze chcemy rady nafłe Wielkiego Xięftwa Litewfkiego ktemv wiefcz. *ComCrac* 11v, 11, 11v [2 r.]; *ConPiotr* 33v, 34; *GroicPorz* a3v; Dla záfłánowienia krzywd ktore íię dzieiá miedzy poddánemi názfemi koronnemi y kfięftwá wielkiego Litewfkiego/ będyem dáwác Commiffarze dwu z korony á dwu z Kfięftwá *UstPraw* K3; *BiałKaz* I2v; [*cnota*] ták od nich [*panów*] przyflzáłchciona/ że íie królmi nie obywatelmi/ pány nie poddánemi téy Rzeczypoípólitéy bydź zdaćie. *OrzJan* 53; Item bacząc trudności y ciężkości poddáných Korony

nález y Wielkiego Księstwa Litewskiego [...] tak ikázuiemy *SarnStat* 947; A iefli który z poddanych Ziem y Państw náleznych chciałby do Ziem Zakonu dla miełzkánia fie przeniész [...] *SarnStat* 1073; VStáwiamy ná tym Séymie: áby było zámknioné przelzćié tak wšytkim Królestwá nálezego poddánym/ iáko téż połtronnym Kupcóm przez Márgráblką ziemię *SarnStat* 1236, 53, 66, 122, 219, 273 (30); *GrabPospR* L2v.

»poddany Jego (a. Waszej) Królewskiej Miłości, (Pana) Króla (Jego Miłości a. [jakiego]), Majestatu Krolewskiego; krolewski« = *subditus regis a. Maiestati JanStat* [szyk 87:26] (57:50:1:5): połtanowili yze then tho starořta Kamyenieczkki albo galiczki řtrony poddanich krola yegomilořczy Starořcie Soroczkyemu. mayá dacz na piřzmye, wřchitkj kriwdj poddanych krola yego mylořczy *MetrKor* 40/810, 40/810, 811, 812, 815, 817 (17); *ZapWar* 1531 nr 2434, 1537 nr 2494; Vyanznye Kthorzi by byly nalyeszyeny czy poddany Krolewsczy kthore Tatarovy vyvedly Byalogrořczy *LibLeg* 7/100; Daye vam snacz slvdze řwemv przes then nasch lyřth czořmy pyřřaly przořtkiem tego o poddanich Krolia polskiego *LibLeg* 10/55v; Powyedzial [wojewoda wołski] ya ye⁸⁰ k m. poddanim wřzelaká řprawiedlywořcz y nieodwlořczná czynycz chce y bede. *LibLeg* 11/11v, 6/114v, 115, 119, 159, 7/32v (60); natemeřmy zořtali aby to zamknienie y zapowiedz drogi tak dlugo trwala, azby fie krziwdy i řkody o ktore poddani nařly spoddanemi Krolia Rzimřkiego zobopolnie czynycz mayá tak w Sliářkv iako w Vęgrzech nagrořzili *ComCrac* 12v; *ConPiotr* 31v, 32, 34; *Diar* 21, 85, 89; *BibRadz* *3; dźiękuiác zá to Pánu Bogu/ iřzechmy fye w tákiey Rzeczypołpolitey porořzili/ w ktorey Prawo rořkázuiie tak Krolowi iáko poddánemu Krolewřkiemu. *OrzRozm* L3, V2; *BielKron* 61v, 421v, 439v; Arcybřkup Gniészniěńki/ nie iefćci poddánym Króla Polřkiego/ ále iefť Koronator iego *OrzQuin* S2, D3v, Lv; *SarnUzn* A3, A3v; *WujJud* a7v, a8, b2, b3, b3v; *WujJudConf* 4, 6, 16; [Abraham] chcąc řynowcá řwego Lotá wybáwić/ wřzytki przy nim więźnie wybáwił/ y wřzytká fię máiętnořć poddánym krolá Sodomřkiego y Gomorřkiego y towarřyzow ich wrořila. *Skarřyw* 284, A2v; *PaprUp* G; *OrzJan* 4; *LatHar* 570; tedy nie inněgo máię ná Wóytořtwo obiěráć/ iedno z řtrony poddanych Máięřtatu królewřkiego/ y z tych/ kóřrzy pod Páńřtwem Kořćiołá Wármieńřkiego řá *SarnStat* 1126, 235, 1100; *GrabPospR* L.

»poddani pod jednym panem« (1): Poddanych pod iednym Pánem ku řpokoyńemu zyciu vpomina. *SarnStat* 118.

»na(j)niřszy poddany« (3): Wářzey Krolewřkiey Miłości. Naniřřzy poddány [...] Piotr Skárgá *Skarřyw* A2v; *OrzJan* 4 [2 r.].

»(nie)pořluszny poddany; poddanych pořluszęństwo« [szyk 8:3] (9;2): *LibLeg* 11/32v; *WujJud* a7v, a8, b3, b3v, 17; *WujJudConf* 8; A Pan Bog mu řily przyczyniał ná niepořluszne/ á złe poddáne řwoie. *Skarřyw* 558, 501 *marg*; *NiemObr* 20; Bo gdje řzczere y ochotne poddanych iefť pořluszęńřtwo ku řtářřzym tář wřzytko vřřędnikom łáčno prychořdzi *SkarKazSej* 686b.

»powolny poddany« [w formułach grzecznořciowych] (5): nas pošly swe chutliwie ku WKM wyprawili. Ktorych wszęch imieniem jakoř to powolnych poddanych WKM witamy *Diar* 21, 84; *SienLek* a3v; *WujJudConf* 8, 15v.

»wiemy poddany; wiernořć poddanych« [szyk 33:2] (33;2): a wedle mořznořczy moyey [...] y tho wřchithko bandá yednal y czynyl, czo na dobrego, a wyernego poddanego przyřlvřche *MetrKor*

40/174, 34/265, 37/2; *RejJóz* A2v; *MurzNTSekl* A2; *Diar* 75, 76 [2 r.], 87, 89; Ześ theż wálzá Krolewfka zacność nas wierne poddáne swoie/ nas lud Boży [...] ielzche wzdám ták w cále záftác raczył/ y ftąd niemniey Páná Bogá chwalemy. *LeszczRzecz* A2; Tu sie náyduie/ iż nie może być fkarb wietłzy krolowi y Rzeczypołpolitey/ iáko wierność poddanych *BielKron* 116v, 116 marg, 116v; *OrzQuin* D3v, Lv, Aa; Datá z Wárfzáwy 14. dnia Mieliącá Lutego/ Roku Pánłkiego/ 1564. W.K.M. Wierny poddány Stániław Sárnicki *SarnUzn* A3v, A3; *WujJud* b3, b3v, 17; *WujJudConf* 8, 15v, 16, 18; *WerGość* 245; *KmitaPsal* A2; *OrzJan* 4 [2 r.]; Wielmożni/ y Vrodzeni/ y wierni poddáni náłzy [*fideles nostri dilecti JanStat* 725]: z wielkim žalem [...] fkárgi od duchownych do nas przychodzą [...] *SarnStat* 906, 80, 141, 412; W liczbę wiernych poddanych prziyimi mię dżis twoich *CzahTr* G.

Szeregi: »cesarz i poddany« (1): yako od czełzarza y od yego poddanych nam y náłchym zyemyam wżytkym y poddanym nycz łzye złego [...] nyeftanye *LibLeg* 3/33v.

»(ani) Jego (a. Wasza) Krolewska Miłość i (ani, abo) poddani; (tak) krol(owie) i (jako, albo, takież) poddani(-y); krolewski albo poddanych; krol z poddanymi« = *Regui ant subditorum JanStat* (11;10;5;4); *MetrKor* 38/286; po obvdw stronach rzeki Dnyestra tham gdzie by krolia yego milołci albo poddanych yego zyemyą [!] bila. *LibLeg* 6/160, 7/32v, 11/139, 139v [2 r.], 151v, 152 [2 r.] (11); *ConPiotr* 32; Druga rzecz ielt/ że w láméy tylko Polłzce Práwo ták Krolowi iáko poddánemu rołkázue *OrzRozm* D2, L3; połłtał Cefarz Máxymilian połłta łwego Báltázara Oder do Bázyluśá Mołkiewłkiego kfiążęcia/ vpominájąc go [...] / áby s krolew polłkim/ tákież z iego poddánymi był w dobrym pokoiu a záchowaniu. *BielKron* 416, 150v; *WujJud* b3v; *WerKaz* 296; *KochWr* 29 [2 r.]; *ActReg* 16; *LatHar* [+10]v; Iáko gdy Król z poddánym zaydżie w iáki kłopot, zwłáczá *in crimine laesae Maiestatis*, pátrż Alexándrá Królá Przywileiu w Metryce *SarnStat* 152; Kto łobie vprośi Duchowne opátrzenie podawánia Królewłkiego, áłbo poddáných iego, iáko ma bydz karan. *SarnStat* 172; [*aby kościoły, wsi i miasteczka*] iákokolwiek od nas y od náłzych poddáných/ y przerzeczoného Naiáłnieyłżého Królá y iego poddáných [*a ... praefato Serenissimo Kazimiro Rege et suis JanStat* 876] pośiedżioné [...] / á byłyby zásię wróconé *SarnStat* 1097, 151, 172, 924. [*Ponadto w przeciwstawieniach 6 r.*]

»krolestwo i poddani« = *Regnum et subditi JanStat* (7): iłz Krol Angielłki [...] prośił áby iemu w łpráwowánium krolełtwá y poddáných/ pomocnym był. *SkarŻyw* 508; wżákże wietłżá pilność około rozmnożenia fkárbów y prowentów Królełtwá náłżého mieć nam przyłtoi/ ábyłmy z nich krolełtwá y poddáných náłżých požytki mogli opátrowác. *SarnStat* 382, 82, 333, 337, 368, 1113.

»lud(zie) a (i) poddani« [*szyk 5:1*] (6): Item nathych szeymyech ma bycz naprzód sprawyedlywołcz Lyvdzyem a poddanem wżytkym náłzym. *MetrKor* 34/134; *LibLeg* 10/67v, 11/133v, 151v; Wiećie że Krolowie grzełżá/ dla złości ludu á poddáných łwoich *BialKaz* K2v; *SarnStat* 1073.

»mieszczanie a(1)bo (i) poddani« = *cives et subditi JanStat* [*szyk 3:1*] (4): byłyby kościół Chriłtufow nędznieyłzy y nierządnieyłzy/ niźli ktora rzecz połpolita ábo zgromáđenje ludzi ná łwiećie: gdyż káźde z nich ma pewne y dołtáteczne łpołoby ná rołstrzygnienie y włpokoienie wżytkich niezgod y łporow/ ktore fię włzczynáią miedzy poddánymi ábo mieszczány ich. *WujNT* 460; Iż téż Połłowie fkárzá sie/ że przez Zydy wżyłtki hándle y żywności Mielczánóm á poddánym náłzym łą odieté *SarnStat* 266, 579, 959.

»niewolnik i poddany« (1): O iáko piękna rzecz/ kto krolowi fwemu od Bogá dánemu mowi: Iam tway niewolnik y poddány: twoie wżytko co mam *SkarKazSej* 693b.

»niższy i poddani« (1): bo gdy oni [*przełożeni*] Bogá fię boiá á woley iego słuchaiá/ [...] káždy fię ich też nieprzyaciel bać/ y niższy y poddáni słuchác ich muśzą. *SkarŻyw* 501.

»obywatel i poddany« = *terrigena et subditus JanStat* [*szyk 5:2*] (7): [*Instygator*] POzywa cię: iześ ty zápomniawłzy dobrégo obywatelá y wiernégo poddánégo powinności/ mówił to álbo owo przeciw perfonie królewkiéy *SarnStat* 141; áby Sędziowie y Burgrábiowie obywátele y poddáné náłzé [...] wedle ípofobu práwá od gwałtu tych/ którzy krzywdy czyniá brónili *SarnStat* 491, 53, 412, 530, 888, 947.

»(tak) pan(owie) (jako) i (też) poddany(-i); pan i z poddanemi« [*szyk 3:2*] (4;1): *LibLeg* 10/68v; *Mqcz* 235d; á potym gdy przyłzedł pokoy/ wżytko fię wniwecz obrociło/ y poddáni znikczemnieli/ y pan ítrácił wzięthóć *GórnDworz* Hh; Skąd nieprzyacielowi káżdemu postronnemu ferce vpásć muśi/ gdy Pan y s poddánemi fwemi/ y w słuznych íprawach/ y w boiáźni Pánłkyey/ íprawowác y záchowywác fię będzyc *RejPos* A3v; *LatHar* 627.

»państwo i poddani« = *dominium et subditi JanStat* (6): *LibLeg* 7/32v, 11/28v, 141; A woiowác [*przełożeni świata*] iáko będą mogli/ y páńtw swoich y poddánych brónić [...]? *CzechRozm* 254v; *SarnStat* 1068, 1108.

»poddani i Rzeczpospolita« (1): Co iesliże ná nas przyidzie/ że fię młzcząc krzywdy poddánych y Rzeczypospolitey [*subditorum ac reipublicae*] náłzey/ muśimy wojnę podnieś *ModrzBaz* 104v.

»sługa (a. słuźebnik) i (a, abo) poddany« = *subditus et servitor JanStat* [*szyk 6:5*] (7;4): *MetrKor* 34/268; bo bi nam nieprziáta bedacz poddanimy aflugamy naschich panow abismy miely yednacz tak wielkie a wazne rzeczi przes posli miedzi sobá. *LibLeg* 11/76, 7/31v, 11/9v, 10v; *MurzNTSekl* A2; *RejPos* A3; *WerGośc* 245; *LatHar* 627; któreby [*rozterki*] mogły fię włcząc/ gdybyfmy dopuścili winy náłzé nam z fádów náłzych przychodzącé sługam ábo innym poddánym náłzym ná ich próšby vporné wyciągác *SarnStat* 887, 176. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*]

»tak zwirzchnóć jako i poddani« (1): Czym dał znác ten zacny Mędrzec/ że tá R. P. záchowána być w fwey mierze nie moźe/ gdzie z oboiey ítrony/ thák s ítrony zwirzchnóci iáko y poddánych byłoby zániedbánie praw *Phil* D3.

W przen (1) : Przeto nieboymy fye tego nigdy/ áby nas ten Orzeł náłz Polłki/ páłcy oftrymi fwymi kiedy podrápál: ták iáko indzie Lwowie y Orłowie [*tj. inni władczy*] podrápáli poddáne fwe. *OrzRozm* L3v.

Przen (13) :

poddany czyj (1): j ftáiá fię tácy/ niegodnemi áby tego błogóśławieńtwá/ kthore mióść fwym poddánym rozdawa/ dośtápić mieli. *GórnDworz* L12.

W przeciwstawieniu »sługa ... poddany« (1): Abowiem w Tróycy świętéy nic nie íeft ítworzónégo. Nie íeft sługa/ áni poddány: nie máłz coby z inąd przyłzło álbo przywiedzióne być miáło/ iákoby przed tym nie było. *BiałKat* c.

a) *W stosunku do Boga* (7) :

poddany czyj [w tym: *pron poss* (4), *G sb i pron* (3)] (7): *LubPs* T4v marg; *BibRadz* *3v; każdy ná cię woła/ iż przydzie Bog twoj/ krol twoj/ zbáwiciel twoy. A gdyż łyłyzyz iż twoy/ ıtárayze ńie też pilno moy miły brácie/ ábyś też ty był włáfny człówiek y poddány iego *RejPos* 3, 4; Swieccy krolowie gdy od ńiebie vrzędy ıtáwią/ dáią im moc [...] / áby [...] dobrym pochwałę y podwyżńenie/ á złým karánie dawáli. Co dáleko powáźniey z więtńzym pożytkiem poddánym ńwoich P. IEZVS vczyńił. *SkarKaz* 206b; *SkarKazSej* 672a. Cf »poddani Krola niebieskiego«.

Zwrot: »poddane rządzic« (1): Są [pisma święte] nam też iáko práwe Krolewńkie ńceptrum/ ktorym nas Pan iáko poddáne ńwe rządzic y ńpráwować raczy. *BibRadz* *3v.

Wyrażenia: »poddani Krola niebieskiego« (1): Nápomínánie ku wierney páńńkyey chwale/ tych kthorzy ńie znáią poddánymi krolá niebieskiego. *LubPs* aa2v marg.

»wiemy poddany« (1): *RejPos* 4 cf »poddany i ńługa«.

Szeregi. »poddani i (to jest) lud« (2): Iáko ten Krol Kriřtus Pan miał ńwe poddáne/ to ieřt lud wierny w wyełkiey zacnořci miał chowác *LubPs* T4v marg; vczniámi ńię moiemi nie zowćie: [...] y nikt was zá moie poddáne/ y zá lud moy niechay nie pińze: ieřli niezgodá ieřt miedzy wámi *SkarKazSej* 672a.

»poddany i ńługa« (1): náńz wńzechmogący Pánie/ [...] ráczńze ńpráwic á wńiżyć myřli y ńercá náńze/ ábychmy cie wdzięcznie przyiáwńy Pána á Krolá ńwoiego/ thobie ńie theż włáfnemi á wiernemi poddánymi y ńługámi twoiemi okazáli *RejPos* 4.

b) *W stosunku do boga pogańskiego* (1) : O Iupiter boże nawyřłzy/ y dla czegoř dni moie w máłym czáńie pořtánowił/ [...] prořzę cie áby mię przyyáł zá ńwego poddánego. *HistAl* M8v.

c) *W stosunku do szatana lub Antychrysta [czyj]* (2) : Ci thákowi ńłudzy y poddáni Dyabelńcy/ rozbili przybytek páńńki/ y zhańbili *Tabernaculu^m Dei*. *OrzList* d3; Ták też Antychriřt przymuři wńyřtkie ńwe poddáne pewną cechę iákař ábo piątno nořic *WujNT* 869.

d) *Zwierzę w stosunku do Adama w raju [czyj]* (1) :

Szereg: »niewolstwo i poddani« (1): Gdy Iádam Oćiec náńz P. Bogá nie pořłuchał ćiało ie^go y niewolnik ie^go hárdę mu być poczęło: y beřtye niewolńtwo ie^go/ y poddáni/ ńłuchác go niechćieli. *SkarJedn* 363.

2. *Mieszkaniec posiadłořci kořcielnych wobec Kořcioła jako ich włáściciela; subditus, subiectus* *JanStat* (9) :

poddany komu, czemu (5): BRát Páweł z Ruzdorfu Zakonu błogońłáwionéy Páńny Máriiéy domu Niemieckiego Ierozolimńkiego Miřtrz wielki/ obiáńniamy [...] wńyřtkim: iż miedzy innémi rzeczámi ńczyrořci y ńáńki/ któré przeciwno poddánym páńńtwu zakonu náńżęgo z ludzkořci ráđzi czynimy/ o tym myřlimy wnocy y wednie: ábyřmy [...] *SarnStat* 1120, 303, 936.

poddany czyj [w tym: *G sb* (1), *pron poss* (1), *ai poss* (1)] (3): *LibLeg* 11/158v; poddáni biřkupá Alńperńkiego mogą ięgo byđź niepořłuzni/ gđźieby krolowi nieprzyřiągł. *SarnStat* 1125 marg, 1127.

W połączeniu szeregowym (1): Któré wńyřtkie [...] rzeczy my Mikołay Biřkup Wármienńki przerwęczoney/ z Kápićułá/ Wáńsały/ y ze wńyřtkiémi poddánymi náńżęmi mocnie nienáruńenie wypełniác [...] obiecuemy *SarnStat* 1127.

Szereg: »wasaly i poddani« = *vasalli et subditi JanStat* (3): Téz od tego czáfu y ná wieki Wálsały y poddáni Kościoła Wármieńlkiego [...] przysięgę wierności Królowi y Królestwu Polłkiému/ [...] będą powinni odnawiać *SarnStat* 1125, 1126, 1128. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

3. *Wasal, hołdownik wobec zwierzchnika lennego, suwerena* [czyj – *pron poss* (5), *ai* (1), *G pron* (1)] (7) : [*cesarz turecki powiedział:*] A krolowy yanowy day pokoy tho yesth poddany nałz. *LibLeg* 7/99; bandziełł zandal Cefarza ye⁸⁰ M ymyenyem nałzym aby ponyewallł Czarz Przekopsky yeth poddanem yego yemv rofkazal żeby się przeczyw iemu i nam y panysthwa^m nałzym thak zachował yako fią Cefarz ye⁸⁰ M zachovavą *LibLeg* 7/103v, 7/32.

Wyrażenie: »poddany krolewski« (1): Woiewodowie dwa Mołdávłkiey źiemie Steffan y Rádul/ obá poddáni krolewłcy. *BielKron* 305v.

Szeregi: »chłop i poddany« (2): a then walafky woyewoda nałł chłop y poddany yeth. *MetrKor* 46/175v; *PaprUp* L3v.

»poddany abo hołdownik« (1): chroncie fie vbogiego pana [...] y infzich ktorzi bi beli tzijemi poddaniami abo holdowniki *PaprUp* L3.

4. *Chłop pańszczyźniany w stosunku do właściciela ziemskiego; colonus, subditus Modrz, JanStat, subiectus Modrz; incola inhabitans, terrigena JanStat; adscriptitius, adscriptus glebae a. ad glebam, censitus, cmeto, conditionalis, inquilinus, originarius, parabolanus, partiarius, politor Cn* (282) : *LibLeg* 6/116 [2 r.]; *SeklKat* L2v; *ZapWar* 1548 nr 2668, 1549 nr 2679, 1550 nr 2665 [2 r.]; Item zeznali yfch panu Zadorłkyemu poddanego zabill *LibMal* 1551/166; *KromRozm I D marg, Dv; GroicPorz fv; BielKron* 203; poddáne niemiłosiernie łupicie/ robić im łobie/ y w Świętá/ á niektorzy y w Niedziele kazećie. *WujJud* 209, 133v, 134; Bo poddánemu niegodzi się przeciwć Pánu/ áni go pozwác do Prává. *ModrzBaz* 32; Ale mowię o tey zwyczáyney niewoli/ ktorey pánowie nád poddánemi/ okrom wřelákiego ich wyłtępku vzywáią: odeymuiąc im źiemię y máiętność [...] / przedawáiąc ie iáko bydło. *ModrzBaz* 48v, 32, 46v, 48, 48v [2 r.], 99v, 143; *SkarŻyw* 225, 293; A po wytrzymaniu wolności [...] Winni będą ći poddani wydawać dąn panu fwe^{mv} nie mniefy iak drudzi poddani mieřzkáiący w Rakownicy. *ZapKościar* 1580/10v, 1580/11 [2 r.], 1582/40v; *StryKron* 712; oni mądrzy Mázofzanie [...] pořtanowili byli tákie práwo/ iż poddánemu wolno było odyć od Pána řwego gdyby zań drugi Szłáchćić/ pod ktorymby przyjmował/ ręczył. *GórnRozm I, G4v* [2 r.], I [2 r.]; A gdzieby fie w boru zápalilo/ káždy poddány fle ich w domu pod gárdłem ma bieżeć gásić *GostGosp* 12, 18 [2 r.], 126, 150, 155, 156; *LatHar* 117; *WujNT* 801; bo pobór [...] od řzlácty po dwu grořzu, ktorzy poddánych nie máią, ná řtrávę włozyli byli *SarnStat* 57; A wřákze řpy y dáni jákimkolwiefk przezwřłkiem miánowane/ wřzyfcy poddáni nam y pánóm řwym/ y komu powinni/ wedla řtáradawnéy miáry y powinowáctwá oddawać będą. *SarnStat* 279; Abowiem gdy fie będzie vpominał pan poddánego/ y dowiedzie iż iego iest: Stárořtowie [...] będą ji powinni wydác okrom zbraniánia *SarnStat* 521, 138, 184, 502 [3 r.], 521, 610 (23); *PowodPr* 69 *marg, 70; (marg)* O poddáne niedbáią pánowie áby byli zbáwieni. (–) Iedni im plebany wyganiáią/ iáko heretycy/ y zořtáią vbodzy poddáni bez wřzyřkich poćiech duchownych. *SkarKaz* 422a, 2b, 39b, 206a [2 r.], b [2 r.], 422a [4 r.], 610a [3 r.]; *VotSzl E2*; Táky y w Rzeczypolřpolitey wyřřze řtany niech mieyřłkimi y kmiefcy nie gárdzą. Ci robaczkwief ziemřcy/ ći vbodzy poddáni/ [...] pářřcie iáko was nořzą/ żywía/ y vbogacáią. *SkarKazSej* 677b,

675a, b, 687a, 704a [3 r.], 705a [2 r.]; (*margin*) Vciążenie poddanych. (-) Robi dzień y noc/ y konny y pielży/ Przędsię fię z tego chćiwy Pan nie ćiefzy *KlonFlis* C4, C4; *KlonWor* 77 [2 r.]; *RybWit* C2.

poddany czego (4): áby Naiáfnieyfzy Pan Kázimiérz Król Polłki/ przerzeczoné Miefczány y poddáné Miałt przerzeczonych łáfkáwie przyiał *SarnStat* 1102, 1039, 1059, 1189.

poddany z czego [= *skąd*] (4): Pothem thegołz Rołzbiczkiego poddanemu zlyewycz wzyali dwv konyu. *LibMal* 1547/134; Poddáni téz z náłzych wśi/ będą mogli pozywác do Ziemftwá o krzywdy fwe *SarnStat* 757, 847, 1246.

poddany czyj [*w tym: pron poss* (59), *G sb i pron* (50), *ai* (17)] (126): Iakom ia nyezabil opatrnego Macyeya rzczonego Rosol schewcza Myesczanina S blonya poddanego xyąnzącego *ZapWar* 1518 nr 2231, 1504 nr 1898, 1534 nr 2443, 1537 nr 2494, 1540 nr 2510, 1548 nr 2669, 1549 nr 2657, 2663; *ComCrac* 18, 21v; *LibLeg* 11/156v; *LibMal* 1543/72v, 1544/91, 1547/130v, 134; *SeklKat* g2v, Z; *KromRozm* I B; *Diar* 64, 76; *DiarDop* 114; Ale komu ieft krzywdá od czyiego poddanego/ ma go fzukác ná Dźiedźinie iego *GroicPorz* dd4, dd4 [2 r.], oo3; Pánowie áby poddaným fwoim vćifkow nietzynili *KrowObr* 62; Ale o ty rzeczy ktore w ziemi fię dzyeia káždy pan z poddanego fwego wedle práwá połpolitego fpráwiedliwość íam czynić ma. *UstPraw* K2v, A2v, D4 [2 r.], E, Gv, G2, K2v; *BielKron* 227, 376, 378v; *SienLekAndr* a2v; *LeovPrzep* E2; *GórnDworz* Ee5v; *RejPos* Ooo2, Ooo3; *BialKaz* K4v; Lecz wiele fię ich [*panów*] porywa czynić tákowá krzywdę/ zá tem mnímániem/ że wizytko ich ieft co dźierzá ich poddáni. *ModrzBaz* 47v, 46v, 47, 99v, 139, 142; *ZapKościer* 1580/10v [2 r.], 11, 1581/24, 1582/34v; *StryjKron* 350; á drudzy niefłufnie poddáne cudze dźierzá/ y iáko ich nie máią/ áni mieli przyśięgáią. *GórnRozm* G4v, G4 [2 r.], G4v; *ActReg* 16; *GostGosp* 96; [*ustawiamy*] áby ízláchtá Podolłka winna byłá przed Stároftá Kámienieckim poddáné fwe ítáwić/ gdy będą o złodzieyftwá Wołolłkié winioni. *SarnStat* 485, 66, 68, 128, 214, 215 (45); *KmitaSpit* A2v; *SkarKaz* 422a, 610b; Nuż téz vbodzy poddáni náłzy/ od tych vftáwiczych Poborow/ wytchnáćby trochę mogli: bo máią z Pány fwymy y íámi z íobá co czynić. *VotSzl* E2v, B4; Y ia vrodziwfzy fię poddaným Skárbkowym, Radbym był íobie wolnym y tákże ízláhcicem *CiekPotr* 36. Cf *Wyrażenia*.

W połączeniach szeregowych (12): tak nanałze dziatki nalezi to przykazanie Boze na flugi niewolniki poddane/ iako y nanas *SeklKat* Gv, G2, G2v; *BialKat* 171; że té przerzeczoné Woiewództwá o tákové flugi/ poddáné/ zbiegi/ y dworná czeladz/ [...] od tego czáfu v íádu Grodzkiégo íádzoné bydź máią *SarnStat* 1181, 157 [2 r.], 521, 1178, 1180; *PowodPr* 74; Nie mnieyfze ítáránie ma mieć dobry y pobożny gołpodarz o czeladce fwoiey/ y flugách/ y poddanych/ áby im do zbáwienia pomagał. *SkarKaz* 421b.

W przeciwstawieniu: »pan ... poddany« (8): Co dzis tego íie wfłytykyigo chycono/ że nye poznác co krol/ co kłiążę/ co pan/ co poddány/ co bifkup/ co kánonik/ co pleban/ co wikáryy *GliczKsiąz* F3v; Spráwiedliwfzyby to był połtępek íádu/ kiedyby y pánu poddanego/ y poddanemu Páná/ do íędźiego pozwác fię godźiło. *ModrzBaz* 89; Vczynilifmy rozność miedzy íláchtá y miedzy chłopy: miedzy pány á miedzy poddanemi. *ModrzBaz* 142v, 143; *SarnStat* 242, 296, 953.

W charakterystycznych połączeniach: *cnotliwy poddany*, *ńędzny*, *niewinny*, *opatrzny*, *ubogi* (9), *ukrzywdzony*, *zbiegły* (2), *ziemiański*; *poddanych gnębieńie*, *krew*, *majętność*, *obciáżenie* (*uciáżenie*) (2), *obrona*, *pot* (3), *rękojemstwo*, *ubostwo*, *ucisk* (*uciśńienie*) (2), *wojny*; *poddanym krzywdy czynić*,

odpuścić, rozkazować, zapłacić; poddanego bronić (4), ciążać (2), ciemnić, czynić wolnego, dręczyć, dzierżyć, łupić (2), obciążać, odzierać, przyciskać (uciskać) (2), przywozić, trzymać (2), wyzwolić, zabić (2); nad poddanymi srożyć się; z poddanymi obchodzić się [jak].

Zwrot: »panować nad poddanymi« (1): Nád to iefzcze/ iáko okrutnie niektorzi pánuiá nád poddánymi fwmí [*imperant subiectis sibi hominibus*]/ ábo máietność ich niščząc á wydzieráiąc/ ábo roboty ná nie [...] wkładáiąc? *ModrzBaz* 142.

Wyrażenia: »poddany pana« = *incola inhabitans baronum ac nobilium JanStat* [szyk 3:1] (4): [*królowa*] vyrzáła Węgry tágaiąc lie ná fłuźebniki Przedborá z Brzezya/ ktorzy nie dawali gwałtem brác fiáná/ y innych rzeczy poddánym páná fwego *BielKron* 377v; *SarnStat* 63, 235; Wízákže mym zdáníem/ iednoby tam zá wybránego robić pánu miano/ gdzie fię roznych pánów poddáni ná wypráwę ę fkládáią *GrabPospR* M3v.

»poddany szlachecki, szlachty« = *nobilium subditi JanStat* [szyk 9:2] (9:2): *ComCrac* 20v [3 r.], 21; Moželz mi wierzyć/ iżby Polfka dáleko bogátśza byłá/ gdyby miálá miał więcej/ ále nie ták žeby ná wolę Krolewfkie poddáni Szlácheccy wćiekác mieli. *GórnRozm* L4v; A Iefli Duchownych Pánów y Swietckich/ y fzláchty poddáni będą do ich pánów álbo vrzędników pozwáni/ rć. Máło co nižéy náydzielz ten Státut. *SarnStat* 235; iednákže żywność zá pieniądze fłuźné poddáni fzlácheccy y duchownych máią im targiem dáwać *SarnStat* 432, 63, 214, 244, 277.

Szeregi: »chłopstwo i poddani« (1): [*skąd urosły*] rozruchy á burzenya chłopftwá y poddáných przeciw vrzędom y pánom fwym *KromRozm* I D.

»czeladź (a. czeladka) i (albo) poddani« (2): *RejAp* 18; Iáko Pan ták też Vrzędnik y Włodarz poľufzeńftwá ma nabáržiey v czeládzi y v poddáných ftrzedz *GostGosp* 8. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»człowiek albo poddany« (1): kyedy by kthori czlovyek albo poddany pana szwego zabył Thedy go mayá vydacz z obv stron *LibLeg* 6/116.

»kmieć (a. kmiotek), (i, a, a(l)bo) poddany« = *colonus et subditus Modrz; kmeto et subditus a. terrigena, rusticus et colonus JanStat* [szyk 17:3] (20): *ComCrac* 20v [4 r.]; niebędzie fpráwiedliwy [sąd]/ gdzie tenże będzie fędziá który powodowá ftroná. A przeto y kmiecie/ y wfzytcy poddáni/ od tákiego tyránftwá mielibt być wyľwobodzeni. *ModrzBaz* 89; iż gdziebykolwiek kto kmiecie ábo poddáné fwé ználazł/ którzy [...] od niego odefzli: [...] máią mu bydź puřczeni y wróceni *SarnStat* 1100, 157, 214 [2 r.], 215 [2 r.], 270, 656 (12); *SkarKaz* 351b; kmiotki y poddáne gubić/ á fámí fobie fólgowác w poborách y innych ciężarách chcemy. *SkarKazSej* 669b, 704a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»pan z poddanym, poddany z panem; pan i poddani« = *domini eorumque subditi JanPrzyw* (1:1;1): áni rozumiefz/ iáko to wielka pomoc nieprzyiácielowi/ kiedy fie poddány z pánem/ pan z poddánym domá niezgadza *OrzJan* 29; tákże Pánowie wśi i ich poddáni w tych byli wolnościách chowáni: áby [...] *SarnStat* 929.

»(tak) poddany a(l)bo (i, jako) sługa (a. słuźebnik)« [szyk 7:7] (14): *LibLeg* 6/115v [2 r.]; *ZapWar* 1550 nr 2665; *RejPos* Oo2, Oo3; Tákże y káždy/ iefliby był kto w twym poruczeniu/ ták fługá iáko poddány/ ftáray fie áby nikomu nie winien nie zořtał *RejZwierc* 54v; *GostGosp* 40; *LatHar* 118; Bo

w one czasy nąftawály woyny chłopłkie, poddánych y łług przeciwko pánóm fwym *SarnStat* 296, 128, 242, 1174, 1313; *PowodPr* 51. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.*]

»szlalcic (*a. szlachta, a. ludzie szlacheckiego stanu (a. szlacheccy)*), (*abo, i*) poddany« = *nobilis vel subditus JanStat* [szyk 8:1] (9): *ComCrac* 18; Ták długo Niemcy w Inflanćiech pałtwili lię nád vbogå Szłáchtą/ nád poddánemi/ [...] áz pomłta Boża przyśpiála *GórnRozm* Dv, G4; ktemu od ludzi łzlácheckich/ y ich poddánych po łól przyiędzđziących wyciągáią nád ich powinność dawánié owłów. *SarnStat* 395, 216, 243, 1014, 1022, 1223.

Przen (5) :

poddany czyj [*w tym: pronposs* (2), *ai poss* (1)] (3): WYłoki dowod y iáfne doznánié miłości tego Pána náfzego ku nam wiernym fwoim/ [...] iż on fwoie ludki y poddáne włafny^m ciálem fwoim y krwią karmi. *SkarKaz* 159a; Nie pomniá ci pánowie/ iż nie fwoie ále Bozé poddáne máią. *SkarKaz* 351b, 519b.

Szeregi: »poddany i kmieć« (2): A iefi nie łą [*prawa na króle pisane*]/ izali poddánym y iáko nanędzniefzym kmiećiem v Pána Bogá nie ieft? *SkarKaz* 44b; Przyimi od podnożká nog twoich/ odpoddánego y naliźłzego kmiećią twego/ od prochu łtop twoich/ ten pokłon. *SkarKaz* 160b.

»niewolnik i poddany« (1): prošim áby nas [*Chrystus*] przyiął zá niewolniki y poddáne fwoie. *SkarKaz* 519b.

5. *Niewolnik, sluga wobec właściciela, chlebodawcy; subditus Modrz* (8) : co przed tem o niewolnikoch nápiáno/ że iáko wiele [*panowie*] máią poddánych/ ták wiele nieprzyiaćiół. *ModrzBaz* 89.

poddany czyj [*w tym: pron poss* (3), *G pron* (2), „*własny*” (1)] (6): *BielKron* 338; Paedagogia apud Iurisconsultos idem quod mancipia, Słudzy z włafnych poddánych/ niewolnicy. *Mącz* 272c; *RejAp* 18; *BielSpr* 27v; Solon powiedział/ że Tellus poddány iego iemu dobrze znáiomu ieft dobry y łzczęłliwy człowiek *Phil* M4; Mowi mędrzec: (Nie bądź iáko lew w domu twoim/ pfuiąc domowniki fwoie y wćifkájąc poddáne fwoie.) *SkarKaz* 422a.

Szereg: »poddany albo (*a, i*) sluga (*a. służebnik*)« [szyk 3:1] (4): *BielKron* 337v; *Mącz* 302c; *BielSpr* 27v; Iáko ten krolewic [*tj. urzędnik królewski, w Kafarnaum*] vczynił. Przywiódł włyzytek dom fwoy: nie tyłó żonę/ dzieći: ále y łługi y poddáne/ iż Chryftuła zá Bogá y Pána fwoiego vználi *SkarKaz* 421b.

6. *Podwładny, człowiek zależny w stosunku do jakiegokolwiek innego zwierzchnika (też wyjątkowo istota nadprzyrodzona); subiectus HistAl, Modrz; homo JanStat, JanPrzyw* (65) : Gdy kthory vrzędnik nad poddanymi moc przykrzę vkazuie, rownie iakoby miał w nienawłci firoty *BielŻyw* 84, 84, 139; Pfalm na przełózone iakoby łie myeli zachowawac przeciw poddanym *RejPs* 123 *marg*, Ff3, Ff4v; *SeklKat* H3, H3v, I2v; *HistAl* F4v, F5; *KromRozm III* P6; *Leop* 2.Tim 4 *arg*, 1.Petr 5 *arg*; *RejZwierz* 5; *BielKron* 203 [2 r.]; Oskárżon yeft że niepobożnie zdarł poddáne gdy był łtárołtą. *Mącz* 296b, 472a; *HistRzym* 47; *WujJud* 75v, 152; *ModrzBaz* 49v; *SkarJedn* 161, 164; *SkarŻyw* 482; *Phil* S3; *WujNT Rom* 13 *arg*; (*marg*) Poddánych cnotá przedniá połłufzeńłtwo. (–) Poddánym zásię zálecám iednęž cnotę/ ktorą włzelką powinność fwoię wykonáią: to ieft połłufzeńłtwo zupełne. *PowodPr* 60; *SkarKaz* 606a; *KlonWor* 9.

poddany czego (2): *LibLeg* 10/69; Bułę nań Extendowawfzy którą był Leo Papież ná Luterá y ná ie⁸⁰ nálládownce wydał/ poddánym też iego kościoła/ wżytkim rofkazał áby go poślufzni niebyli *BielKron* 225.

poddany czyj [w tym: *pron poss* (17), *G pron* (8)] (25): *PatKaz I* 2, 2v; fktorych [aniólów] uyele yemu wtym pochlebyayącz przyzuolyly [...] yako by on [*Lucyfer*] byl tego doftoyny tey czczy yz by byl rouyen bogu a nyebycz yego poddánym any yemu fluzycz *PatKaz III* 98v, 144, 148v; *SeklWyzn K2*; Swieczcy przełożeny powinny poddánym fwoim/ pokoy czinić/ krziwdi ich bronić *SeklKat* H2v, H2, H3 [2 r.]; *LubPs* S5; *BibRadz I* 133c marg; *BielKron* 203; *WujJud* 27; Bo zwierzchność iefli będzie dobra/ tedy fie nawięcey w tym kochác będzie/ gdy iey poddáni/ fkromni/ fpokoyni/ vcźciwi/ fpławiedliwi będą. *CzechRozm* 249v; *PaprPan* A3; *SkarŻyw* 482, 483, 484; *WujNT* 626; *SarnStat* 490, 501, 884; *SkarKaz* 611a; *SkarKazSej* 657a marg.

W połączeniach szeregowych (3): Niebędą vbodzy ftyfkowác ná fwe vboftwo/ áni nieśláchćicy ná fwoy ftan/ ani poddáni ná poddáność fwoię. *ModrzBaz* 19v; Niewiáfto/ owo fyn twoy; Rácź fie zmiłowác nad námi/ nád rodzicami náfzemi/ ftárfzemi/ braćią/ poddánemi/ krewnemi/ y iákimkolwiek ćielefny m ábo duchownym powinowáctwem z námi fpoionemi. *LatHar* 29; *WujNT* 201.

W charakterystycznych połączeniach: *cnota poddanych, posłuszeństwo, potrzeba, sprawa; od poddanych brać, odstępować; poddanym dawać, przykazować; zacho(wa)wać się przeciwko poddanym; poddane(-ych) bronić, miłować, niszczyć, rządzić, trapić, uczyć* (2), *zedrzeć; w poddane wmawiać; nad poddanymi okazować [co], zmiłować się; sprawować [co] z poddánemi*.

Zwrot: »rządzić poddane« (1): Kędy piŕze Cicero/ żaden przełożony/ Coby dobrym rozumem nie był przyftroiony/ Nie może w dobrej fpławie fwych poddánym rządzić *PaprPan* A3.

Wyrażenie: »panowanie nad poddánemi« (1): Gwałtowne/ pyfzne y niebáczne pánowanie przełożonych nád poddánemi fwemi/ [...] ták tu iáko y ná innych mieyfćách piłmá S. ieft zákazáne *WujNT* 626.

Szeregi: »(tak) przełożony i (jako) poddany« (2): *GroicPorz* B4; Pátrz iáko grzechy przełożonych y poddánym fą przyczyná/ czemu Pan Bog odeymuie prawdę Kátholickiey wiáry od niektórych miałt y kroleftw *WujNT* 844.

»poddany i (albo) słuğa« (2): pytamcie czo też powynny rodziczy dziátkám albo przełożony poddanim/ y flugám fwoim *SeklKat* H2; *Mqcz* 217a.

B. »poddana« (4) :

1. *Obywatelka państwa w stosunku do władcy lub władczyńi* (2) :

Wyrażenia: »naniższa poddana« (1): Iedná z naniżfzych poddánym/ á z fercá życzliwych flug Wálfzény K.M. *SiebRozmyśl* [A3].

»poddana Waszej Krolewskiej Miłości« (1): *SiebRozmyśl* [A3] cf »naniższa poddana«.

Szereg: »poddana i słuğa« (1): *SiebRozmyśl* [A3] cf »naniższa poddana«.

Przen (1) : Helźbietá ś. rovnác fie z nią [*Maryjá*] nie śmie/ ále mowi: fład mi to przyfzło iż mátká Páná mego przyfzłá do mnie niegodney/ ták wielka krolowa do poddány? *SkarKaz* 578b.

2. Chłopka wobec właściciela feudalnego [czyja] (1) : kiedy pan wsi na którymkolwiek miejscu wsi poddaną swą gwałtownie zgwałcił: [...] nie tylko rodzice zgwałconej/ ale też y wszyscy kmięcie/ gdzie takowy zły wczynek stał sie/ któreykolwiek godziny wolność mają odedyż *SarnStat* 657.

3. Służąca, niewolnica wobec chlebodawcy [czyja] (1) : Jeśliże sie mnie wstydzisz zwąc małżonką swoią/ Zowże choć gospodynią/ choć poddaną twoią. *PudłDydo* B4v.

C. Dotyczący czegoś, związany z czymś; przeznaczony; contactus *Mącz* [czemu] (2) : Contacti religioni dies, Dni święte/ święceni poddane. *Mącz* 440a; Numarius, Quod ad numos pertinet – Pieniądzam poddani. *Calep* 709a.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (4) : Submissus, poddany *BartBydg* 153; Subditus. Vnderthan. Poddany. *Mymer*¹ 13; *Mącz* 93a; Subiectus, Subditus, et alterius imperio parens – Pobdyti [!], poddani. *Calep* 1017a.

Synonimy: **I.A.1.** obowiązany, podlegający, podległy, posłuszny; **2.** podlegający, podległy; **3.** obwieszczony; **4.** udzielony; **B.** posłuszny; **II.A.1.** obywatel; **3.** feudak, hołdownik, man, wasal; **4.** chłop, kmięcie, kmiotek, siodlak, wieśniak; **5.** niewolnik, sługa, służebnik; **B.1.** obywatelka; **2.** siodlaczka, wieśniaczka; **3.** sługa, służebnica, służka; **C.** dotyczący, odnoszący się, przerzeczony.

Cf **NIEPODDANY, PODDAĆ, PODDAĆ SIĘ, PODDANIEC**

KW, AL